

Nr 48

Utlåtande i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående riktlinjer för en aktiv lokaliseringspolitik m. m. jämte i ämnet väckta motioner.

I en den 16 oktober 1964 dagtecknad proposition, nr 185, vilken hänvisats till bankoutskottet, har Kungl. Maj:t, under återopande av propositionen bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över inrikesärenden för samma dag, föreslagit riksdagen att godkänna de riktlinjer för en aktiv lokaliseringspolitik m. m. som föredragande departementschefen förordat.

Rörande *propositionens huvudsakliga innehåll* må följande anföras.

På grundval av betänkanden av kommittén för näringslivets lokalisering framläggs i propositionen förslag till riktlinjer för en aktiv lokaliseringspolitik. Denna bör enligt förslaget syfta till att främja en sådan lokalisering av näringslivet, att landets tillgångar av kapital och arbetskraft blir fullt utnyttjade och fördelas så att ett snabbt ekonomiskt framåtskridande främjas. Samhället bör också genom aktiv näringspolitik söka styra utvecklingen i sådana banor att det stigande välståndet fördelas på ett rättvist sätt och att människorna i olika delar av landet erbjuds en tillfredsställande social och kulturell service. De försvarspolitiska synpunkterna får heller inte förbises vid lokaliseringspolitiska avgöranden. Det betonas att samhället har ett ansvar för att strukturomvandlingen och den ekonomiska expansionen sker i sådana former och i sådan takt att de enskilda individernas trygghet värnas. Det finns därför starka sociala och mänskliga skäl för samhället att vidta åtgärder som modifierar verkningarna av omvandlingsprocessen. Lokaliseringspolitiken bör följaktligen även inriktas på att minska de anpassningssvårigheter som den enskilde ställs inför i ett utvecklingsskede kännetecknat av omfattande strukturrationalisering inom näringslivet med åtföljande befolkningsomflyttning.

Det framhålls att en aktiv och förutseende samhällsplanering är en av grundförutsättningarna för en lokalisering som på bästa sätt skall främja det ekonomiska framåtskridandet. Samhällsplaneringen måste både anpassas till strukturomvandlingen i samhället och stödja en lokalisering till områden eller orter med goda allmänna förutsättningar för en företagslokalisering. I detta sammanhang understryks betydelsen av att samhällsbyggandet nära samordnas i tid och rum med förändringar inom näringslivet. För att möta de växande anspråken på en väl planerad utbyggnad av de samhälleliga

1 — Bihang till riksdagens protokoll 1964. 8 saml. Nr 48

basinvesteringarna krävs bl. a. att kunskaperna om de lokaliseringpolitiska förutsättningarna ökas genom intensifierad utredningsverksamhet.

Då arbetsmarknadspolitikens framtida utformning för närvarande övervägs av arbetsmarknadsutredningen upptas de arbetsmarknadspolitiska åtgärdernas användningsområde inte till närmare behandling.

För att i särskilda fall kunna påverka den näringsgeografiska utvecklingen anses det erforderligt att statligt ekonomiskt stöd kan lämnas till näringslivet i de orter eller områden där man önskar påverka omvandlingstakten. De lokaliseringpolitiska stödåtgärderna föreslås i första hand skola inriktas på det område där investeringsfonderna nu kan tas i anspråk i lokaliseringssyfte. Detta område omfattar de fyra nordligaste länen samt Hälsingland, norra delen av Kopparbergs län, nordvästra Värmland, Dalsland och norra Bohuslän. I särskilda fall förutsätts stöd också kunna lämnas i övriga delar av landet.

I förslaget understryks nödvändigheten av att stödåtgärderna försöksvis prövas under en begränsad tid för att lösa omställningsproblemen framför allt i de angivna länen och länsdelarna. Denna period föreslås till fem år.

Den upplysnings- och rådgivningsverksamhet som bedrivs av arbetsmarknadsmyndigheterna i samverkan med Sveriges industriförbund bör enligt propositionen intensifieras och förstärkas.

För att inom det angivna stödområdet stimulera till etablering och utbyggnad av företag i orter och områden, som från samhällsekonomisk synpunkt framstår som lämpliga lokaliseringsorter, skall enligt förslaget ekonomiskt stöd i form av statliga bidrag och lån kunna lämnas. Stöd i dessa former skall kunna utgå vid ny-, om- och tillbyggnad av industrianläggning och turistanläggning. Vidare föreslås att lån skall kunna lämnas vid anskaffning av maskiner m. m. Medelsramen för det statliga lokaliseringpolitiska stödet under den ifrågavarande femårsperioden föreslås till 800 milj. kr. Av detta belopp beräknas 300 milj. kr. till investeringsbidrag och 500 milj. kr. för direkt långivning från en för ändamålet inrättad statlig utlåningsfond. Medel anses böra ställas till förfogande fr. o. m. budgetåret 1965/66.

Propositionen innehåller vidare förslag om flyttningsbidrag för att i särskilda fall underlätta rekrytering av kvalificerad arbetskraft i samband med nyetablering eller utvidgning av företag. Fråga om förhöjda utbildningsbidrag vid industrilokalisering förutsätts skola upptas till behandling i samband med prövningen av arbetsmarknadsutredningens kommande förslag.

Vissa särskilda åtgärder för att främja en gynnsam produktionsutveckling i de nordliga länen behandlas i propositionen. Härvid avvisas förslag till åtgärder, som skulle medföra direkta driftsubventioner.

I glesbygderna i Norrlands inland och nordvästra Svealand förutsätts andra åtgärder än lokaliseringpolitiska kunna bli erforderliga för att lösa serviceproblemen.

Kommunala subventioner, som syftar till att påverka enskilda företags lokalisering, avvisas.

Lagstiftning om tillståndstvång i syfte att hindra från samhällssynpunkt olämplig lokalisering av företag anses inte påkallad.

I propositionen behandlas även en utredning rörande befolkningsutveckling och näringsliv i Jämtlands län.

På det regionala planet föreslås utrednings- och planeringsverksamhet bli de dominerande uppgifterna. Detta arbete bör ledas och samordnas av länsstyrelsen. För handläggning av hithörande frågor föreslås till länsstyrelsen skola knytas ett rådgivande organ, benämnt planeringsråd, med tre av Kungl. Maj:t och fyra av landstinget utsedda ledamöter.

Som centralt lokaliseringsorgan föreslås arbetsmarknadsstyrelsen. Styrelsens huvuduppgifter i denna egenskap blir rådgivnings- och upplysningsverksamhet samt handläggning av ärenden rörande stödåtgärder i lokaliseringspolitiskt syfte. Ansökningar om bidrag och lån intill visst belopp till företagslokalisering inom det angivna stödområdet skall avgöras av styrelsen, medan frågor om ekonomiskt stöd i övrigt skall prövas av Kungl. Maj:t. För samordning i Kungl. Maj:ts kansli av lokaliseringspolitiska frågor inrättas ett särskilt organ, benämnt lokaliseringsberedningen. I beredningen skall ingå företrädare för berörda departement och myndigheter samt näringslivets organisationer. För handläggningen av ärenden rörande särskilda lokaliseringåtgärder samt för planeringsverksamhet bör inrikesdepartementets organisation förstärkas.

Frågor om anslag och personalorganisation för lokaliseringsverksamheten avses skola upptagas till behandling i 1965 års statsverksproposition.

Beträffande det närmare innehållet i de förordade riktlinjerna för lokaliseringspolitiken och beträffande det material som ligger till grund för detta förslag hänvisar utskottet till propositionen. Departementschefens förslag till riktlinjer återfinnes där på s. 179—215.

Till utskottet har även hänvisats ett stort antal i anledning av propositionen väckta motioner, vilka utskottet här nedan redovisar grupperade med hänsyn till deras huvudsakliga innebörd.

I vissa motioner behandlas det i propositionen framlagda förslaget i sin helhet. Dessa motioner är följande, nämligen

dels de likalydande motionerna nr I: 870 av herr *Bengtson m. fl.* och nr II: 1079 av herr *Hedlund m. fl.*, vari hemställes,
att riksdagen måtte

I. godkänna vad i motionerna har anförts som riktlinjer för en aktiv lokaliseringspolitik och därvid uttala, att målsättningen skall vara att skapa och upprätthålla ett nät av livskraftiga tätorter över hela landet;

II. beträffande det statliga företagsstödet i lokaliseringspolitiskt syfte

a) medge att ifrågavarande stöd inriktas på de sysselsättningsvaga områdena i östra Götaland enligt samma grunder som skall gälla för norra stödområdet;

b) uttala

1) att samtliga kommunblockscentra och till karaktär och funktion motsvarande tätorter i de nämnda stödområdena bör kunna komma i fråga för det direkta företagsstödet,

2) att planeringsrådets vid länsstyrelsen bedömning av vilka orter eller områden som skall komma i fråga för det statliga företagsstödet bör tillmätas avgörande vikt;

c) anhålla hos Kungl. Maj:t om att förslag till företagsstöd för det första verksamhetsåret under femårsperioden måtte framläggas enligt följande:

1) investeringsbidrag till ett belopp av 100 milj. kr.,

2) låneanslag till ett belopp av 100 milj. kr.,

3) statliga kreditgarantier intill ett belopp av 50 milj. kr.;

III. medge att investeringsfonderna må användas i lokaliseringspolitiskt syfte tills vidare enligt nu gällande grunder;

IV. beträffande lokaliseringsorganisationen besluta,

1) att i lokaliseringsberedningen bör ingå representanter även för de politiska partierna samt att beredningens arbete bör redovisas för riksdagen,

2) att samtliga sju ledamöter av planeringsrådet vid länsstyrelsen bör utses av landstinget;

V. hos Kungl. Maj:t anhålla

1) om undersökning beträffande vilken typ av näringslivslokalisering som från såväl sociala som ekonomiska synpunkter kan bedömas vara den lämpligaste för vårt land,

2) om skyndsamt utredning av

a) frågan om den lämpligaste utformningen av ett skattepolitiskt lokaliseringssinstrument,

b) frågan om möjligheterna att skapa en tillfredsställande serviceutrustning i områden, som icke helt förmår bära en sådan på grundvalen av det egna näringslivet;

dels de likalydande motionerna nr I: 876 av herrar Lager och Adolfsson och nr II: 1080 av herr Hermansson m. fl., vari hemställes,

att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t skall hemställa om snabb utredning för att komplettera de i propositionen föreslagna åtgärderna med förslag till utbyggnad, nyanläggning och samordning av statlig verksamhet på det sätt som angivits i motionerna,

att riksdagen skall besluta att utöver i propositionen föreslagna belopp såsom förslagsanslag för utbyggnad av statlig industriell verksamhet fr. o. m. budgetåret 1965/66 för vart och ett av de fem närmaste budgetåren anvisa i genomsnitt 160 milj. kr.,

att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t skall hemställa att ett särskilt

departement — industridepartement — inrättas för handläggning av bl. a. den statliga lokaliseringpolitiken, samt

att riksdagen vid behandling av propositionen i övrigt skall ta hänsyn till de synpunkter som framförts i motionerna;

dels de likalydande motionerna nr I: 878 av herr *Lundström m. fl.* och nr II: 1089 av herr *Ohlin m. fl.*, vari hemställes,

I. att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte ge till känna

1) att lokaliseringens målsättning bör vara att främja ett snabbt framåtskridande i vårt lands olika delar men också att öka den enskildes valfrihet beträffande arbets- och bostadsort,

2) att företagens egen bedömning beträffande lokaliseringsort skall tillmätas stor betydelse, vilket ökar utsikterna till ett i längden gynnsamt resultat av lokaliseringpolitiken,

3) att konkurrensförhållandena mellan olika företag inom stödområdet och mellan företag inom detta område och företag utanför områdets gränser måste beaktas,

4) att lagstiftningsåtgärder, som ger samhället möjligheter att tvångslokalisera företag, icke skall ifrågakomma,

5) att utöver de av departementschefen föreslagna stödåtgärderna en kreditgarantiram på 50 milj. kr. per år bör anvisas och att dessutom en snabbare avskrivning av industribyggnader under de första fem åren enligt i motionerna angivna riktlinjer bör medges,

6) att gemensamma zontaxor för buss och tåg om möjligt bör genomföras samt att staten bör medverka till att flyget blir mer tillgängligt i Norrlands inland,

7) att ett särskilt servicestöd bör utgå till vissa skogsorter i Norrlands inland,

8) att länens lokaliseringsråd bör bestå av åtta personer varav fyra väljes av landstinget och fyra av länsstyrelsen,

9) att detta lokaliseringsråd bör ges stort inflytande när det gäller att fastställa de geografiska riktlinjerna för företagslokalisering med samhällets stöd,

10) att en central lokaliseringsdelegation bör inrättas i anslutning till arbetsmarknadsstyrelsen för att i stället för denna handlägga lokaliseringsärenden,

11) att ärenden rörande stödåtgärder i norra stödområdet bör avgöras i inrikesdepartementet endast om investeringarna överstiger 5 milj. kr., samt

12) att investeringsbidraget bör fastställas till 35 % av investeringskostnaden;

II. att riksdagen i övrigt skall beakta vad i motionerna anförts angående lokaliseringens utformning, medel och organisation;

dels ock de likalydande motionerna nr I: 889 av herr *Virgin m. fl.* och nr II: 1078 av herr *Heckscher m. fl.*, vari hemställes,

att riksdagen måtte

A. besluta

att, med avvisande av Kungl. Maj:ts förslag om inrättande av en statlig fond för lokaliseringsändamål, statliga kreditgarantier intill ett belopp av 100 miljoner kronor per år under en femårsperiod från och med budgetåret 1965/66 skall ställas till förfogande i lokaliseringspolitiskt syfte;

B. besluta

1) att antalet ledamöter i de av Kungl. Maj:t föreslagna planeringsråden vid länsstyrelserna skall fastställas till nio, varav fem utses av landstinget och fyra av Kungl. Maj:t, och

2) att en särskild lokaliseringsdelegation skall utses vid arbetsmarknadsstyrelsen i enlighet med vad som föreslagits av kommittén för näringslivets lokalisering;

C. i skrivelse till Kungl. Maj:t

1) hemställa, att Kungl. Maj:t måtte låta verkställa utredning och framlägga förslag om åtgärder syftande till en effektiv översiktlig samhällsplanering, varvid bland annat byggnadslagstiftningen göres till föremål för översyn;

2) hemställa, att Kungl. Maj:t måtte låta skyndsamt utreda och för riksdagen framlägga förslag om vilka åtgärder som bör vidtagas för att befolkningen i landets glesbygder skall på ett rättvist sätt få del av det stigande välståndet och erbjudas en tillfredsställande social och kulturell service;

3) uttala, att *dels* frågan om en utjämning av drivmedelskostnaderna mellan olika delar av landet genom differentiering av den särskilda bensinskatten, *dels ock* frågan om fördelningen av kommunalskatten mellan produktions- och huvudkontorskommuner bör upptagas till övervägande i samband med en kommande reformering av företagsbeskattningen;

D. i övrigt beakta vad i motionerna anförts.

Beträffande motiveringen för de nu redovisade yrkandena hänvisas till motionerna II: 1079, II: 1080, II: 1089 och II: 1078.

I vissa motioner behandlas huvudsakligen den geografiska avgränsningen av de i propositionen föreslagna lokaliseringspolitiska stödåtgärderna. Dessa motioner är följande, nämligen

dels de likalydande motionerna I: 869 av herr *Möller m. fl.* och II: 1075 av herr *Ekström* i Iggesund *m. fl.*, vari hemställes, att riksdagen skall besluta hänföra hela Gävleborgs län till det norra stödområdet;

dels de likalydande motionerna I: 871 av herr *Eric Carlsson m. fl.* och II: 1097 av herr *Östrand m. fl.*, vari hemställes, att riksdagen måtte uttala att en generös tillämpning av det lokaliseringspolitiska stöd, som föreslås utgå i särskilda fall, må komma i fråga inom områden av Kopparbergs län, vilka icke ingår i norra stödområdet, i syfte att där förebygga en fortsatt

nedgång i sysselsättningsmöjligheterna främst på grund av ensidighet i näringslivet;

dels de likalydande motionerna I: 875 av herrar *Jonasson* och *Källqvist* och II: 1091 av herrar *Ståhl* och *Tågmark*, vari hemställes, att riksdagen måtte besluta att det för Värmland föreslagna stödområdet måtte omfatta jämväl skogs- och bergslagsområdet i länets östra del;

dels de likalydande motionerna I: 877 av herr *Nils Theodor Larsson* och II: 1076 av herr *Börjesson* i *Glömminge m. fl.*, vari hemställes, att riksdagen måtte besluta,

att de lokaliseringsstödjande åtgärder som avses utgå till norra stödområdet även måtte utgå till och tillämpas för sydöstra Götaland, varvid särskilt beaktas möjligheterna till lokalisering av företag till Öland och Gotland,

att lån och bidrag måtte utgå för anläggande av turistanläggningar i de ovan nämnda områdena, samt

att hos Kungl. Maj:t begära skyndsam prövning och förslag beträffande ett statligt ekonomiskt stöd till fraktkostnadslindring för gods som transporteras mellan Öland och fastlandet, att utgå intill dess att fast förbindelse etableras;

dels de likalydande motionerna I: 882 av herrar *Manne Olsson* och *Erik Jansson* och II: 1088 av herrar *Nyström* och *Trana*, vari hemställes, att riksdagen måtte beträffande det statliga lokaliseringsstödet målsättning och utformning uttala att sådant stöd skall kunna lämnas till orter som av samhällsekonomiska och allmänpolitiska skäl behöver hjälp till en positiv utveckling;

dels de likalydande motionerna I: 883 av fröken *Ranmark* och II: 1077 av herr *Eskel m. fl.*, vari hemställes, att riksdagen måtte besluta att gränserna för det norra stödområdet må fastställas av Kungl. Maj:t efter närmare prövning och gälla för den del av försöksperioden, som vid varje tidpunkt bedömes lämplig för att kunna ernå bästa möjliga effekt av de samlade lokaliseringspolitiska åtgärderna;

dels ock motionen I: 886 av herr *Svanström*, vari hemställes, att riksdagen måtte som riktlinje för en aktiv lokaliseringspolitik godkänna, att det statliga ekonomiska stödet i lokaliseringssyfte insättes även i Kalmar län, på Gotland och i övriga områden, där den föreliggande långsiktiga trenden i befolkningsutvecklingen är ogynnsam, enligt de mera generella grunder, som avses för norra stödområdet.

Beträffande motiveringen för de i denna grupp av motioner gjorda yrkan- dena hänvisas till motionerna I: 869, II: 1097, II: 1091, II: 1076, II: 1088, II: 1077 och I: 886.

I vissa motioner föreslås i andra hänseenden särskilda avvikelser från

de i propositionen föreslagna riktlinjerna. De motioner som huvudsakligen har denna innebörd är följande, nämligen

dels de likalydande motionerna I: 872 av herr *Per Jacobsson* och II: 1095 av herr *Westberg*, vari hemställes, att riksdagen måtte uttala att begreppet turistanläggning inte skall begränsas på det sätt som i propositionen föreslagits utan ges den vidare innebörd som i motionerna angivits;

dels de likalydande motionerna I: 873 av herrar *Per Jacobsson* och *Nils-Eric Gustafsson* och II: 1087 av herr *Nilsson* i *Tvärälund m. fl.* vari hemställes,

att riksdagen måtte besluta

1. att det inom länsstyrelserna i norra stödområdet inrättas en lokaliseringssektion vartill knytes ett lokaliseringråd enligt vad som föreslås i motionerna,

2. att uttala sig för, att särskilda befattningshavare med lokaliseringspolitiska uppgifter fr. o. m. 1 juli 1965 tillsättes i länsarbetsnämnderna inom i första hand norra stödområdet,

3. att 50 procent bidrag till industribyggnader företrädesvis ges inom orter i jordbruks- och skogsbygderna, som av länsorganet anses nödvändiga för bygdens samhällsbildning och som behöver särskild stimulans,

4. att den påbörjade försöksverksamheten med utbildning av företagare fortsättes, och

5. att rörelsestimulerande medel utgår efter gängse grunder till kvalificerad arbetskraft, som flyttar till stödområdena;

dels ock de likalydande motionerna I: 881 av herr *Hjalmar Nilsson m. fl.* och II: 1092 av herr *Svanberg m. fl.*, vari hemställes,

att riksdagen måtte besluta:

a) att det statliga lokaliseringstödet skall omfatta högst $\frac{2}{3}$ av det sammanlagda kapitalbehovet för investeringar i byggnader och maskiner samt nödvändigt rörelsekapital, Kungl. Maj:t eller, efter medgivande av Kungl. Maj:t, det centrala lokaliseringsorganet dock obetaget att i särskilda fall medgiva högre belopp,

b) att beträffande prövningen av ifrågakommande lokaliseringsprojekt och beträffande statens risktagande uttala: De projekt som avses ifrågakomma för statligt lokaliseringstöd skall underkastas en grundlig teknisk, företagsekonomisk och marknadsmässig prövning. Denna prövning bör ske i nära kontakt med andra finansieringsorgan som t. ex. banker eller andra kreditinstitut. Vid denna prövning måste självklart den största vikt läggas vid bedömningen av projektets lönsamhet på sikt samt till de personliga förutsättningar och den lämplighet för företagsledning som den ifrågasatta företagsledaren kan bedömas besitta. En fördelning av risktagandet till flera instanser, därvidlag inte minst företagaren själv, bör eftersträvas och ej åvila staten ensam. En sådan spridning av risktagandet uppnås till en del genom begränsningen av statens engagemang i form av bidrag och lån. Vid

prövningen av säkerheterna skall Kungl. Maj:t och det centrala lokaliseringsorganet äga frihet att från fall till fall pröva frågan och i särskilda fall bevilja lån, som bedömes värdefulla ur etableringssynpunkt, även om de säkerheter som står till buds måste betraktas som icke fullgoda,

c) att anstånd med amortering av statliga lån i lokaliseringssyfte får medges under högst fem år,

d) att det statliga kreditstöd, som genom kommerskollegium och företagareföreningarna lämnas till hantverk och småindustri, skall kunna beviljas utöver det statliga lokaliseringsstödet.

Beträffande motiveringen för de i denna grupp av motioner gjorda yrkan-
lena hänvisas till motionerna II: 1095, II: 1087 och II: 1092.

I vissa motioner behandlas huvudsakligen speciella Norrlands-frågor. Dessa motioner är följande, nämligen

dels de likalydande motionerna I: 885 av fröken *Stenberg m. fl.* och II: 1086 av herr *Nilsson* i Tvärålund, vari hemställes,

att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla att Kungl. Maj:t måtte låta verkställa utredning och framlägga förslag om att:

A. till samhällsvetenskapliga och näringsgeografiska grenarna vid Umeå universitet anknyta forskare med inriktning på den framtida utvecklingen samt lokaliseringsproblematiken,

B. i övrigt beakta vad i motionerna anförts;

dels de likalydande motionerna I: 887 av herrar *Widén* och *Nils-Eric Gustafsson* och II: 1083 av herr *Larsson* i Norderön *m. fl.*, vari hemställes, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte begära skyndsamt prövning av förslag beträffande en rimlig differentiering av lokaliseringsstödet med hänsyn till de lokala förutsättningarna i de avsedda delarna av Norrlands inland i enlighet med vad i motionerna anförts;

dels de likalydande motionerna I: 888 av herrar *Wikner* och *Erik Olsson* och II: 1085 av herr *Nilsson* i Östersund *m. fl.* vari hemställes, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t ville anhålla, att de synpunkter som i motionerna framförts med avseende på Jämtlands län måtte beaktas vid den fortsatta handläggningen av berörda frågor inom skilda departement;

dels ock motionen II: 1084 av herr *Larsson* i Hedenäset *m. fl.*, vari hemställes,

att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte anhålla

dels att, med hänsyn till angelägenheten av att främja näringslivets utveckling i Norrland, beredskapsarbeten för sysselsättning åt friställd norrländsk arbetskraft så långt möjligt må anordnas i respektive län,

dels att Kungl. Maj:t medverkar till en sänkning av vattenfallsstyrelsens eltariffer i det norrländska taxeområdet enligt lokaliseringsutredningens förslag,

dels ock om snar utredning och därav föranledda förslag till utvecklingsstimulans vid beskattning av företagsamhet, lokaliserad till sysselsättnings-svaga områden.

Beträffande motiveringen för de i denna grupp av motioner gjorda yrkandena hänvisas till motionerna I: 885, II: 1083, II: 1085 och II: 1084.

I återstående motioner väckes andra förslag, vilka i huvudsak går utöver vad som föreslås i propositionen, eller understrykes mera allmänt synpunkter som anses böra beaktas vid ärendets behandling. Dessa motioner är följande, nämligen

dels de likalydande motionerna I: 874 av herr *Paul Jansson m. fl.* och II: 1082 av fru *Hörnlund m. fl.*, vari hemställes,

att riksdagen måtte besluta att i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa om ytterligare utredning, syftande till en utvidgad lokaliseringspolitik;

dels de likalydande motionerna I: 879 av fröken *Mattson m. fl.* och II: 1081 av fru *Holmberg m. fl.*, vari hemställes,

att riksdagen vid behandlingen av propositionen skall beakta de i motionerna framförda synpunkterna och understryka vikten av att planeringen av lokaliseringpolitiken inriktas så, att även den kvinnliga arbetskraften kan tillvaratas;

dels motionen I: 880 av herr *Ferdinand Nilsson*, vari hemställes,

att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte uttala,

att i anslutning till principen om lika lön för lika arbete den för lokaliseringen skadliga ortsgredningen av den statliga lönesättningen måtte snarast avvecklas och genom effektiva lokaliseringpolitiska åtgärder den i bristande lokalisering bottnade överhettning av arbetsmarknaden, som tar sig uttryck i s. k. marknadsmässiga höglöner, löneglidning o. s. v. i storstadsregioner eller annorstädes, måtte dämpas,

att av för lokaliseringpolitiska ändamål avsedda resurser medel måtte kunna disponeras ej blott för åtgärder inom avfolkningsområden utan även i särskilda fall för lindring av svårigheter i övergångsskeden vid stark expansion inom inflyttningkommuner,

att behovet av s. k. kollektiva trafikmedel måtte i samband med lokaliseringpolitisk planering vederbörligen beaktas i första hand i glesbygder med stora avstånd men även beträffande de stora tätortsbebyggelserna med omnejd,

att av fonderade automobilskattemedel väsentligt ökade resurser måtte i lokaliseringssyfte disponeras för utbyggande och upprustning av enskilda vägar liksom för det kommunala vägväsendet i expanderande tätorter,

att likaledes av fonderade automobilskattemedel ökade anslag måtte lämnas för inhämtande av eftersläpning av bidrag för vatten och avlopp liksom för reningsverk m. m., ävensom

att de i propositionen avsedda lokaliseringsråden inom länen måtte ut-

rustas med klart angiven kompetens att inverka på användning av de medel som ställes till förfogande för aktiv lokalisering och utrustning av länens närings- och kulturliv i enlighet med innebörden av begreppet länsdemokrati;

dels de likalydande motionerna I: 884 av herr *Risberg m. fl.* och II: 1096 av herrar *Östlund* och *Nordgren*, vari hemställes, att riksdagen måtte besluta uttala att — med uteslutande sikte på lokaliseringspolitiska ändamål i de i propositionen angivna stödområdena — i skattelagstiftningen bör intagas regler om dels fria avskrivningar å maskiner och inventarier och dels en initialavskrivning å industrifastigheter å 30 procent;

dels motionen II: 1090 av herr *Ståhl*, vari hemställes, att riksdagen måtte besluta

1. att understryka vikten av att ökad uppmärksamhet ägnas de allmänna förutsättningarna i fråga om kommunikationer och annan service för expansionen av redan befintliga eller nylokaliserade företag,

2. att hos Kungl. Maj:t anhålla om att förslagsvis vid tre länsstyrelser i olika delar av landet snarast möjligt inrättas planeringskontor för försöksverksamhet i fråga om aktiv regionplanering i enlighet med i motionen skisserade riktlinjer;

dels motionen II: 1093 av herr *Westberg*, vari hemställes, att riksdagen måtte besluta att hos Kungl. Maj:t hemställa om förslag innebärande att pristillägget på bensin och olja för zonerna 3, 4 och 5 tas bort och att en motsvarande prisreduktion genomförs för eldningsolja, varvid Kungl. Maj:t särskilt bör beakta möjligheten att åstadkomma prisutjämningen genom en differentiering av skatten på bensin och olja;

dels ock motionen II: 1094 av herr *Westberg*, vari hemställes, att riksdagen måtte besluta att i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa om snabb utredning angående en omläggning av taxorna på fjärr- respektive närtrafik inom SJ:s godstransportorganisation på det sätt som i motionen föreslagits.

Beträffande motiveringen för de senast redovisade yrkandena hänvisas till motionerna II: 1082, II: 1081, I: 880, I: 884, II: 1090, II: 1093 och II: 1094.

I en till utskottet inkommen skrivelse har representanter för samtliga tretton kommuner i Gästrikland förklarat sig instämma i den i motionerna I: 869 och II: 1075 gjorda hemställan.

Utskottet

Det förslag till riktlinjer för lokaliseringspolitiken som framlagts genom propositionen syftar till en vidareutveckling av sedan länge pågående statliga insatser på detta område. Frågan om en lämplig lokalisering av näringslivet började närmare uppmärksammas av statsmakterna under 1940-talet. År 1947 tillsattes den första statliga utredningen med uppdrag att avge förslag i ämnet.

Intresset för lokaliseringsfrågor har i första hand föranletts av de kraftiga befolkningsförskjutningar som under de senare årtiondena ägt rum i vårt land. Genom rationalisering av jordbruk och skogsbruk har sysselsättningsmöjligheterna i glesbygderna minskat. Samtidigt har såväl industrien som olika servicenäringar svarat för en stark efterfrågan på arbetskraft i tätorterna (ett begrepp som enligt vid den senaste folkräkningen tillämpade principer omfattar orter med minst 200 invånare). Befolkningsförskjutningen har tagit sig uttryck i en flyttningsström inte enbart från glesbygd till tätorter inom de olika regionerna utan också mellan olika regioner. Medan bl. a. storstadsregionerna kännetecknats av en stark befolkningstillväxt har i synnerhet stora delar av Norrland blivit avfolkningsområden.

En annan faktor av stor betydelse för de lokaliseringspolitiska övervägandena är näringsstrukturen i tätorterna. Många industrier kännetecknas av ett ensidigt näringsliv med en enda industribransch och ofta ett enda industriföretag såsom dominerande på den lokala arbetsmarknaden. Den kvinnliga befolkningens yrkesverksamhetsgrad visar sig vid jämförelse mellan olika regioner variera starkt. Arbetslösheten, som under de senaste årtiondena allmänt sett varit låg, har på somliga håll, huvudsakligen i Norrland, skapat kännbara problem. Samtidigt har bl. a. i storstadsområdena uppstått brist på arbetskraft.

Mot denna bakgrund får de samhälleliga åtgärder ses som efter hand blivit prövade i syfte att påverka näringslivets lokalisering. Början gjordes under 1940-talets senare hälft med en verksamhet som inriktades på upplysning och rådgivning. På grundval av den år 1947 tillsatta utredningens betänkande fastslog 1952 års riksdag att samhället borde bedriva en aktiv lokaliseringspolitik, samordnad med strävandena att maximalt utnyttja tillgängliga arbetskraftsresurser och att stödja näringslivets utbyggnad på de platser där de totala produktionskostnaderna var lägst. Riktlinjerna för lokaliseringpolitiken borde preciseras på grundval av undersökningar avseende dels landet i dess helhet, dels skilda län. Såsom medel för samhällets lokaliseringpolitiska strävanden borde främst upplysning och rådgivning utnyttjas. Individuella statsbidrag borde i regel inte förekomma, och tillståndstvång i syfte att hindra olämplig lokalisering ansågs inte vara erforderligt.

De år 1952 angivna riktlinjerna har därefter i stort sett varit normgivande för den samhälleliga lokaliseringsverksamheten. Organisatoriskt har denna främst haft sin förankring i arbetsmarknadsstyrelsen, vars för detta ändamål avsedda personalresurser undan för undan har utökats. I motsättning till av 1952 års riksdag uttalade önskemål har kommunala subventioner i lokaliseringsspolitiskt syfte även under senare år förekommit i betydande utsträckning.

Vid 1956 års riksdag behandlades lokaliseringsspolitiken i samband med frågan om byggnadstillståndslagens förlängning. I propositionen härom underströks de negativa verkningarna av arbetskraftens fortgående kon-

centration till stora befolkningscentra och framställdes det som angeläget att söka hejda särskilt de största tätorternas tillväxt. Samtidigt betonades dock, såväl i propositionen som i utskottsutlåtandet däröver, att orealistiska föreställningar om det värdefulla i en spridning av näringslivet borde undvikas och att de företagsekonomiska förutsättningarna för ett företags placering på viss ort måste tillmätas primär betydelse. I avsaknad av erforderligt kunskapsmaterial att lägga till grund för samhällets lokaliseringspolitik borde man enligt riksdagens vid detta tillfälle uttalade mening även fortsättningsvis iakttaga försiktighet, när det gällde att från samhällets sida utöva påverkan i lokaliseringspolitiskt syfte.

Lokaliseringsfrågans behandling i det här angivna sammanhanget var ett uttryck för att byggnadsregleringen i viss utsträckning kommit att användas som ett lokaliseringspolitiskt instrument. Detta förhållande låg till grund för den förnyade uppmärksamhet som ägnades frågan, när byggnadstillståndslagen vid 1958 års utgång hade upphört att tillämpas. I motioner till 1959 års riksdag anfördes att samhället genom att häva byggnadsregleringen hade avhänt sig en väsentlig möjlighet att påverka näringslivets lokalisering. I bankoutskottets utlåtande över motionerna (1959 nr 28) uttalades att samhällets lokaliseringspolitiska strävanden i första hand borde inriktas på positiva åtgärder för att stimulera företag till att etablera sig på orter där samhället ansåg en lokalisering angelägen. Något ställningstagande till olika lokaliseringspolitiska medel gjordes inte. Motionerna föranledde riksdagen att hos Kungl. Maj:t anhålla om utredning i ämnet. Denna verkställdes av kommittén för näringslivets lokalisering, vars förslag ligger till grund för den nu förevarande propositionen.

Före avslutandet av utredningsarbetet har ytterligare samhälleliga åtgärder på lokaliseringspolitikens område börjat prövas. Tillåtelse har givits att ta avsättningar till investeringsfonder i anspråk för lokaliseringspolitiska ändamål inom ett område omfattande huvudparten av Norrland samt delar av Svealand och nordvästra Götaland. De statskommunala beredskapsarbetena har i många fall fått lokaliseringspolitisk betydelse. Detta gäller särskilt om den försöksverksamhet som sedan våren 1963 pågår i nysannämnda landsdelar i form av uppförande eller ombyggnad av industrilokaler, för vilka vederbörande kommun är huvudman. Den statliga kreditgivning till hantverk och småindustri, som administreras av kommerskollegium och företagareföreningarna, har ävenledes fått betydelse för lokalisering av mindre och medelstora företag till orter i behov av sysselsättningsstimulans. För utbildning vid företag som etablerat sig på sådana orter har statliga bidrag beviljats. Norrlandsfondens verksamhet kan slutligen nämnas i detta sammanhang.

Även om förutsättningar saknas för att närmare mäta verkningarna av de samhälleliga insatser som här berörts är det av intresse att med dem som bakgrund notera vissa av kommittén redovisade drag i den industriella

utvecklingen under senare år. Antalet industrianställda har efter år 1950 ökat avsevärt mindre inom storstadsregionerna än inom riket som helhet. Även åtskilliga regioner som domineras av starkt industripräglade medelstora städer har fått sin andel av de industrianställda minska. För befolkningstillväxten torde i dessa fall främst servicenäringarna ha svarat. Samtidigt har en icke obetydlig omlokalisering av industriföretag ägt rum, i det att företag i storstadsregionerna flyttat ut sina anläggningar till eller uppriktat filialer i mindre orter. Denna omlokalisering har dock huvudsakligen berört Svealand och Götaland, medan i Norrland blott få orter utanför Gävle- och Sundsvalls-regionerna tillförts industriföretag på detta sätt.

I kommitténs betänkande har även redovisats beräkningar rörande den framtida arbetskraftsbalansen. Av grundläggande betydelse är att befolkningen i arbetsför ålder under 1960- och 1970-talen kommer att öka endast obetydligt. Inom jordbruk och skogsbruk kommer arbetskraftsbehovet att ytterligare minska, en utveckling som ger särskilt kraftigt utslag i Norrland. Den största sysselsättningsökningen beräknas komma till stånd inom byggnads- och anläggningsverksamhet samt inom servicenäringarna. Tillgången på manlig arbetskraft kommer att öka endast i vissa områden och blir totalt sett tämligen oförändrad; däremot ökar tillgången på kvinnlig arbetskraft. Stora regionala skillnader kommer att känneteckna arbetskraftstillgången. Befolkningsförskjutningen från glesbygd till tätorter kan väntas fortsätta.

Mot bakgrund av de här antydda utvecklingstendenserna har kommittén utformat sitt förslag. Detta baseras på tre av kommittén angivna syften för samhällets lokaliseringspolitik. Denna bör främja en sådan lokalisering av näringslivet, att produktionsfaktorerna utnyttjas och fördelas på olika områden på sådant sätt att nationalinkomsten blir så stor som möjligt och arbetskraften fullt sysselsatt. Den bör vidare skapa en harmonisk samhällsmiljö som i möjligaste mån ger människor med olika bostadsort en likvärdig social och kulturell service. Slutligen bör den leda till att rikets försvar underlättas. Den närmare utformning av lokaliseringspolitiken som kommittén har förordat utgör i stort sett grunden för propositionens förslag och belyses alltså vid den följande genomgången därav. En väsentlig skillnad mellan kommitténs och propositionens förslag bör dock beröras i detta sammanhang. När det gäller att geografiskt avgränsa de områden där lokaliseringspolitiska stödåtgärder ansetts böra sättas in har kommittén utgått från vissa i huvudsak statistiskt definierade kriterier. Kommittén har därvid skilt på »utvecklingsområden», där »särskilda stödåtgärder» av mera långtgående slag betraktats som erforderliga, och »allmänna stödområden», där stödåtgärderna ansetts kunna vara av mera begränsad natur (»allmänna stödåtgärder»). Systemet med fastställda kriterier har avvisats av departementschefen.

Remissbehandlingen av kommitténs förslag har varit mycket omfattande.

Behovet av vidgade lokaliseringspolitiska åtgärder från samhällets sida har i allmänhet vitsordats av remissinstanserna. Delade meningar har emellertid rått icke endast i frågor av mera teknisk natur utan även i vissa mera centrala frågor rörande lokaliseringspolitikens utformning.

I departementschefens framställning av riktlinjerna för lokaliseringspolitiken behandlas dennas målsättning, utformning och medel samt den statliga lokaliseringsverksamhetens organisation i fyra skilda avsnitt. Utskottet kommer i detta utlåtande att i ett sammanhang beröra såväl lokaliseringspolitikens målsättning som dess utformning. Utskottets yttrande begränsas till att väsentligen gälla förslagets huvuddrag och de särskilda punkter däri som upptagits till kritisk granskning i motionerna. I den mån utskottet icke anger annat tillstyrker utskottet departementschefens förslag.

Lokaliseringspolitikens målsättning och utformning

Inledningsvis vill utskottet understryka ett väsentligt drag hos det program som nu föreslås. Det gäller, såsom i propositionen klart uttalas, en försöksverksamhet. De föreslagna riktlinjerna avser en femårsperiod; för samma tidrymd är den förutsatta medelsramen avpassad. Lokaliseringsverksamhetens inriktning och innehåll bindes sålunda icke för en längre framtid. Även under femårsperioden bör denna verksamhet för övrigt kunna anpassas med hänsyn till vunna erfarenheter och ändrade förutsättningar. Enligt propositionen sker en kraftig utbyggnad av förvaltningsorganisationen på detta område genom en förstärkning av personalresurserna samt inrättande av planeringsråd på länsplanet och en lokaliseringsberedning inom Kungl. Maj:ts kansli. Härigenom skapas organisatoriska förutsättningar för att fortlöpande följa verkningarna av vidtagna åtgärder, göra undersökningar och ta initiativ till ytterligare insatser. Åtskilliga av de utredningsönskemål vilka framförs i nu föreliggande motioner kan enligt utskottets mening väntas bli tillgodosedda genom den utvidgade verksamhet som både de redan befintliga och de nytillkommande lokaliseringsorganen blir i stånd att bedriva.

Samtidigt vill utskottet dock framhålla, att det måste ankomma på statsmakterna att med så stor precision som möjligt ange de riktlinjer enligt vilka denna försöksverksamhet skall bedrivas. Även om den lokaliseringspolitiska verksamheten redan tidigare fått ett visst inslag av ekonomiskt stöd till enskilda företag är det nu fråga om en väsentlig utvidgning av detta stöd. Kungl. Maj:t och de Kungl. Maj:t underställda lokaliseringsorganen måste otvivelaktigt äga en viss frihet att i praktiken ta hänsyn till särskilda förhållanden och önskemål, men i sina grunddrag bör lokaliseringspolitikens utformning vara bestämd på förhand. Därigenom skapas också bättre för-

utsättningar för att i efterhand värdera resultaten av den förda politiken. Utskottet vill slutligen understryka att regering och riksdag vid sitt fastställande av riktlinjer för fortsatta lokaliseringpolitiska åtgärder kan bygga på nu utförligt redovisade erfarenheter av statlig verksamhet på detta område under mer än ett årtionde.

Vad beträffar själva målsättningen för lokaliseringpolitiken måste denna, såsom framhålles i propositionen, få en allmän och vid formulering. I anslutning till kommitténs ovan berörda synpunkter anför departementschefen härvidlag sammanfattningsvis följande. Lokaliseringpolitiken bör medverka till en sådan lokalisering av näringslivet, att landets tillgångar på kapital och arbetskraft blir fullt utnyttjade och fördelade på sådant sätt att ett snabbt ekonomiskt framåtskridande främjas. Den bör vidare syfta till en rättvis fördelning av det stigande välståndet; sålunda bör en tillfredsställande social och kulturell service erbjudas människorna i olika delar av landet. Den bör beakta de försvarspolitiska synpunkterna. Ytterligare bör den ta sikte på att värna de enskilda individernas trygghet och minska deras anpassningssvårigheter i samband med den strukturomvandling och den ekonomiska expansion som pågår. Till den lokaliseringpolitiska målsättning som angivits i propositionen kan utskottet uttala sin fulla anslutning.

I vissa motioner förekommer särskilda uttalanden och yrkanden i denna fråga. Sålunda hemställs i motionerna I: 878 och II: 1089 att riksdagen skall ge till känna att lokaliseringpolitikens målsättning bör vara att främja ett snabbt framåtskridande i vårt lands olika delar men också att öka den enskildes valfrihet beträffande arbets- och bostadsort. I motionerna I: 889 och II: 1078 betonas särskilt att lokaliseringpolitiken måste utformas så att icke den fria marknadshushållningen hindras eller konkurrensförutsättningarna snedvrides; generella medel i näringsvänlig riktning anges såsom de mest effektiva i strävan efter ökat allmänt välstånd. Enligt utskottets mening har i dessa fall motionärerna, vilka i övrigt förklarat sig instämma med departementschefen beträffande den lokaliseringpolitiska målsättningen, från sina speciella utgångspunkter framhävt principer vilka ingår i det program som framlagts genom propositionen.

En kritisk inställning till departementschefens målsättningsresonemang präglar däremot motionerna I: 870 och II: 1079. Propositionens huvudriktning säges där vara att passivt eller aktivt godtaga ett i hög grad koncentrerat och centraliserat näringsliv och samhälle; såväl den hittills tillämpade målsättningen för lokaliseringpolitiken som den av kommittén föreslagna har därmed, anser motionärerna, blivit ändrad. Motionärerna finner vidare att departementschefen tilldelat två lokaliseringpolitiska huvudsyften, nämligen att skapa en harmonisk samhällsmiljö och att underlätta rikets försvar, en alltför underordnad roll. Lokaliseringpolitikens målsättning bör enligt motionärerna vara att skapa och upprätthålla ett nät av

livskraftiga tätorter över hela landet med ett så långt de företags- och samhällsekonomiska möjligheterna medger decentraliserat näringsliv.

I den mån motionärernas argumentation avser urvalet av de orter i vilka det lokaliseringpolitiska stödet skall sättas in återkommer utskottet därtill i ett senare sammanhang. Utskottet kommer likaledes senare att beröra vad i propositionen och motionerna nämnts om storstadsområdenas speciella problem. Motionärernas uppfattning att de försvars- och miljöpolitiska synpunkterna undervärderats av departementschefen kan utskottet inte dela. Beträffande kravet på en harmonisk samhällsmiljö har departementschefen särskilt understrukit de anspråk på social och kulturell service i form av sjukhus, skolor, etc. som invånarna i det nutida samhället har rätt att framställa. Hithörande problem har i hög grad varit aktuella vid den indelning av riket i kommunblock som nyligen företagits. Avsikten har därvid varit att åstadkomma kommunala enheter med sådant ekonomiskt och befolkningsmässigt underlag att grundläggande krav på samhällselig service skulle kunna uppfyllas inom kommunens ram.

Vid en jämförelse mellan propositionens och de här ifrågasvarande motionernas lokaliseringpolitiska program blir huvudfrågan huru statsmakterna skall handla inför den pågående strukturomvandlingen av vårt samhälle. I likhet med såväl departementschefen som motionärerna vill utskottet slå fast, att denna strukturomvandling medför vissa påtagliga nackdelar, särskilt för invånarna i avfolkningsområdena. Det står emellertid enligt utskottets mening också klart, att den i allt väsentligt är ett uttryck för rationaliserings- och expansionstendenser inom näringslivet som har stor betydelse för vårt lands ekonomiska framåtskridande. De större tätorternas dragningskraft betingas till stor del av en arbetskraftsefterfrågan från expansiva företag. Såsom framhållits såväl av kommittén som i propositionen kan det därför inte vara realistiskt att räkna med att folkminskningen i glesbygder och mindre tätorter nu skall kunna stoppas. En sådan strävan kan icke alltid förenas med den strävan att främja ett snabbt framåtskridande som är grundläggande för vår ekonomiska politik. Däremot bör genom lokaliseringpolitiska åtgärder omflyttningstakten kunna dämpas och samhällets liksom individernas omställningssvårigheter kunna väsentligt reduceras.

Med lokaliseringpolitiken står arbetsmarknadspolitiken i nära samband. Denna måste, framhåller departementschefen, alltfört inriktas på att främja arbetskraftens rörlighet för att möjliggöra ett rationellt tillvaratagande av våra begränsade arbetskraftsresurser. Genom den motsvarande rörlighet hos kapitalet som lokaliseringpolitiken åsyftar åstadkommes enligt departementschefen en mera allsidig näringspolitik. I motionerna I: 870 och II:1079 hävdas, att i propositionen skett en icke acceptabel avvägning mellan arbetsmarknads- och lokaliseringspolitik, innebärande att önske-
2 — *Bihang till riksdagens protokoll 1964. 8 saml. Nr 48*

målet att stimulera arbetskraftens rörlighet överbärderats. Utskottet finner för sin del inte underlag i propositionen för en sådan tolkning av departementschefens inställning. I likhet med departementschefen uppfattar utskottet arbetsmarknadspolitik och lokaliseringspolitik såsom alternativ vilka båda bör begagnas redan i syfte att så fullständigt som möjligt utnyttja den arbetskraft som står till buds. Att starka skäl även av annan art talar för en aktiv lokaliseringspolitik i sysselsättningssvaga områden får enligt utskottets mening inte tagas till intäkt för att, såsom i de sistnämnda motionerna begärs, låta rörlighetsstimulans ifrågakomma endast i den mån lokaliseringpolitiska åtgärder på en avfolkningsort inte bedömes vara ekonomiskt möjliga. Varken kommittén eller departementschefen har ansett det realistiskt att kunna höja yrkesverksamhetsgraden i avfolkningsområdena till en sådan nivå att utflyttningen av arbetskraft till mera expansiva regioner skulle bringas att upphöra.

En särskild fråga av arbetsmarknadspolitisk art väckes i motionen II: 1084, vari uttalas önskemålet att beredskapsarbeten avsedda att skapa sysselsättning åt friställd norrländsk arbetskraft så långt möjligt skall anordnas i vederbörandes hemlän. Motionärerna kritiserar en varslad reduktion av norrländska beredskapsarbeten i form av vägbyggen och framhåller att det för näringslivets utveckling i Norrland är angeläget att förbättra vägförbindelserna där. Utskottet vill erinra om att denna fråga tidigare behandlats av årets riksdag, som beslutat att ett i motionerna I: 513 och II: 628 framställt yrkande av samma lydelse som det nu förevarande icke skulle föranleda någon riksdagens åtgärd. Utskottet finner det icke lämpligt att riksdagen i nu förevarande sammanhang ånyo tar ställning i denna fråga.

Frågor rörande den kvinnliga arbetskraften behandlas i flera motioner. I synnerhet gäller detta motionerna I: 879 och II: 1081, vari bl. a. anföres att i propositionen kvinnornas sysselsättningsproblem icke tillmätts tillräcklig vikt. Motionärerna fäster uppmärksamheten på den situation som uppstår, när i en ort eller region arbetsmöjligheterna ensidigt inriktats på män, och önskar att riksdagen skall slå fast att de föreslagna planeringsråden inom länen bör beakta dessa förhållanden. I detta sammanhang hänvisas till kommitténs uttalande, att både samhällsekonomiska och sociala skäl talar för lokaliseringsfrämjande åtgärder på orter där svårigheter föreligger att bereda viss arbetskraft, i synnerhet de gifta kvinnorna, sysselsättning. Vidare pekas på den stora dolda arbetslöshet som finnes särskilt bland gifta kvinnor. Likartade tankegångar återfinnes i motionerna I: 874 och II: 1082. Utskottet fäster stor vikt vid de här redovisade synpunkterna och vill för sin del instämma i de önskemål som uttalas i motionerna. Avsaknaden av en närmare behandling i propositionen av de för »kvinnlig arbetskraft» speciella problemen har utskottet dock icke tolkat så att dessa problem skulle ha förbisetts. Utan hänvisning till könsfördelningen fram-

håller departementschefen allmänt, att ett för arbetsmarknads- och lokaliseringpolitiken gemensamt syfte måste vara att möjliggöra fullt utnyttjande av den tillgängliga arbetskraften. I annat sammanhang understryker departementschefen särskilt behovet av lokaliseringpolitiska stödåtgärder på ensidiga industriorter för att skapa en mera differentierad arbetsmarknad. Dessa uttalanden uppfattar utskottet som ett instämmande i den av motionärerna framförda uppfattningen att i framtiden en helhetsbild över arbetsmarknaden bör åstadkommas och att det inte längre finns anledning att göra en uppdelning i specifikt manliga och kvinnliga sysselsättningar.

Samhällsplaneringens betydelse för lokaliseringsverksamheten betonas starkt i propositionen. De många olika former av planering som utövas i samband med den pågående kommunindelningsreformen ställer, framhålles det, krav på en ytterligare samordning. Utskottet instämmer till fullo i vad departementschefen anför rörande samhällsplaneringens arbetsuppgifter och roll. Denna fråga ägnas särskild uppmärksamhet i motionerna I : 889 och II : 1078. Det rättsliga underlaget för planeringsverksamheten är, uttalar motionärerna, i många hänseenden moget för en genomgripande översyn. De olika konkreta lokaliseringsåtgärder som nu föreslås räcker uppenbarligen inte till för att förverkliga den erforderliga nära samverkan mellan samhällets basinvesteringar och näringslivets insatser. Förutsättningar saknas för närvarande för att bedriva den behövliga centrala planeringen, och resurser saknas för en häremot svarande regional planeringsverksamhet. Den i dag förekommande general- och regionalplaneringen inom ramen för gällande byggnadslagstiftning måste enligt motionärernas uppfattning sägas mera ge uttryck för rent kommunala intentioner än för medvetet samlande insatser, koordinerade med en hela riket omspannande planeringsverksamhet. I motionerna föreslås därför en utredning om åtgärder syftande till en effektiv översiktlig samhällsplanering.

Utskottet, som finner de här återgivna synpunkterna beaktansvärda, förutsätter att den centrala planeringen kommer att bli föremål för en betydande uppmärksamhet från den föreslagna lokaliseringsberedningens sida. För planeringen på det regionala planet bör de nytillkommande planeringsråden fylla en motsvarande funktion. Vad beträffar planeringen på lokal nivå har utskottet sig bekant att hithörande frågor nyligen aktualiserats inom byggnadsstyrelsen och det till styrelsen knutna rådet för samhällsplanering. En för ändamålet bildad arbetsgrupp har inom Hudiksvalls-blocket igångsatt en försöksverksamhet avseende en typplanering, som skall kunna ligga till grund för utarbetandet av generella råd och anvisningar rörande den översiktliga planeringen för kommunblocken. Detta initiativ synes till en del motsvara motionärernas önskemål. På grundval av de erfarenheter som det nu inledda arbetet ger torde berörda myndigheter samt Kungl. Maj:t sedermera få överväga vilka vidare åtgärder som kan vara önskvärda på detta område.

De i propositionen framlagda förslagen tar främst sikte på glesbygdernas och avfolkningsområdenas problem. Vid utformningen av den samhälleliga lokaliseringspolitiken måste hänsyn emellertid också, framhåller departementschefen, tagas till befolkningens tendens att koncentreras i storstadsområdena och landets övriga expansiva områden och till de svårigheter, t. ex. i fråga om bostadsförsörjningen, som härigenom skapas. De problem som är förknippade med storstadsområdenas tillväxt bör enligt departementschefens mening ingående undersökas till ledning för lokaliseringspolitikens fortsatta utformning.

Önskvärdheten av att en sådan undersökning kommer till stånd betonas i flera motioner. Önskemålet utvidgas i motionerna I: 870 och II: 1079 till att gälla en undersökning avsedd att skapa en säkrare bild av vilken typ av näringslivslokalisering som från såväl ekonomiska som miljöpolitiska synpunkter kan bedömas vara den lämpligaste för vårt land. I detta sammanhang skulle även förhållandet mellan rörlighetsfrämjande åtgärder och en aktiv lokaliseringspolitik upptagas till granskning.

Utskottet finner den i propositionen aviserade undersökningen av storstadsområdenas tillväxtproblem angelägen och förutsätter att den så snart som möjligt kommer till stånd. Vad beträffar den i motionerna I: 870 och II: 1079 begärda mera långtgående undersökningen vill utskottet hänvisa dels till vad utskottet tidigare anfört om de i propositionen föreslagna lokaliseringspolitiska åtgärdernas karaktär av försöksverksamhet vars resultat kommer att följas av de olika berörda instanserna, dels till vad i propositionen uttalas om en intensifierad forsknings- och utredningsverksamhet på detta område. I likhet med departementschefen förutsätter utskottet att bl. a. forskningsberedningen kommer att överväga, hur en sådan fördjupad utredningsinsats skall kunna åstadkommas, och avstyrker därför bifall till motionärernas yrkande att riksdagen nu skall anhålla om den ifrågasvarande undersökningen. På liknande grunder avstyrker utskottet även det i motionerna I: 874 och II: 1082 väckta förslaget, att riksdagen nu skall hemställa om en ytterligare utredning, syftande till en utvidgad lokaliseringspolitik.

I motionerna I: 885 och II: 1086 föreslås en utredning av möjligheterna att till universitetet i Umeå knyta forskare med inriktning på lokaliseringsproblematiken. Utskottet vill erinra om att fr. o. m. innevarande budgetår en professur i kulturgeografi med samhällsplanering inrättats vid universitetet och att samtidigt en särskild samhällsplanerarutbildning försöksvis införts där. Den samhällsvetenskapliga forsknings- och utbildningsorganisationen i Umeå håller även i övrigt på att utbyggas. Under sådana omständigheter torde något särskilt initiativ av den art som motionärerna föreslagit inte vara erforderligt.

En fråga av grundläggande betydelse för lokaliseringspolitikens bedrivande är hur de föreslagna ekonomiska stödåtgärderna skall regionalt och lokalt

avgränsas. Departementschefen föreslår att stöd i första hand skall utgå till investeringar i företag inom ett sammanhängande område, benämnt norra stödområdet och omfattande de fyra nordligaste länen samt Hälsingland, norra delen av Kopparbergs län, nordvästra Värmland, Dalsland och norra Bohuslän. Området sammanfaller med det för vilket medgivande lämnats att temporärt använda investeringsfonder i lokaliseringspolitiskt syfte. Områdets gränser har nyligen justerats så att de genomgående sammanfaller med kommunblocksgränser. I särskilda fall skall härutöver stöd kunna ges även i övriga delar av landet, varvid dock åtgärderna mera direkt skall inriktas på att komma till rätta med förhållandena i vissa speciella situationer. Särskilt nämnes att det bör finnas möjlighet att stimulera till nyetablering på orter där goda industriella förutsättningar föreligger och där omställningsproblem uppstått på grund av industrinedläggelse i samband med omfattande branschrationalisering eller av liknande mera krisartade orsaker. Även åtgärder för att tillföra ensidiga industriorter ytterligare industri anses i särskilda fall böra kunna ifrågakomma utanför det norra stödområdet. Skillnaden mellan detta och landets övriga delar kan enligt departementschefen allmänt sett sägas vara att utanför det norra stödområdet avståndsfaktorn inte har samma utslagsgivande betydelse i lokaliseringssammanhang.

Ändrade grunder för de ekonomiska stödåtgärdernas regionala begränsning påkallas i ett stort antal motioner. I motionerna I: 869 och II: 1075 begäres att även Gästrikland skall hänföras till det norra stödområdet, och i motionerna I: 875 och II: 1091 framställs ett motsvarande yrkande i fråga om skogs- och bergslagsområdet i östra delen av Värmlands län. I motionerna I: 870 och II: 1079 hemställs att stöd skall ges i de sysselsättningssvaga områdena i östra Götaland enligt samma grunder som skall gälla för norra stödområdet. Liknande yrkanden med något olika geografisk precisering förekommer i motionen I: 886 samt i motionerna I: 877 och II: 1076. Beträffande de delar av Kopparbergs län som icke ingår i norra stödområdet yrkas i motionerna I: 871 och II: 1097 på en generös tillämpning av det lokaliseringspolitiska stöd som enligt propositionen skall kunna utgå i särskilda fall. Med utgångspunkt i önskemål beträffande särskilda områden utanför norra stödområdet föreslås i vissa motioner att den geografiska avgränsningen av stödområdet skall ske på ett mindre preciserat sätt. I motionerna I: 883 och II: 1077, där särskilt gränsdragningen i Värmland beröres, föreslås att riksdagen skall besluta att gränserna för norra stödområdet må fastställas av Kungl. Maj:t efter närmare prövning och gälla för den del av försöksperioden som vid varje tidpunkt bedömes lämplig. I motionerna I: 882 och II: 1088, som speciellt uppmärksammar roslagsregionen, föreslås riksdagen uttala att lokaliseringstöd skall kunna lämnas till orter som av samhällsekonomiska och allmänpolitiska skäl behöver hjälp till en positiv utveckling. Med viss tvekan godtages förslaget beträffande norra stöd-

området i motionerna I: 878 och II: 1089; motionärerna säger sig emellertid utgå från att frågan på nytt skall underställas riksdagen sedan verksamheten varit i gång någon tid. I motionerna I: 889 och II: 1078 understrykes att stödområdets gränser måste vara elastiska. Argument mot en geografisk begränsning anföres i motionerna I: 876 och II: 1080, där dock lokaliseringstödet säges i första hand böra ges inom de föreslagna områdena. I motionerna I: 874 och II: 1082 hävdas, att den geografiska avgränsningen av stödåtgärderna kan starkt ifrågasättas. Under hänvisning till inverkan på sysselsättningsmöjligheterna av konjunkturförsämringar och strukturomvandling framhålles behovet av lokaliseringpolitiska stödåtgärder även i mellersta och södra Sverige.

En regional avgränsning av det lokaliseringpolitiska stödet är enligt utskottets mening ofrånkomlig. De resurser som kan anslås för ändamålet måste sättas in i de områden där behovet är störst; en spridning av stödet över hela landet eller större delar därav skulle leda till att dessa områden bleve otillräckligt tillgodosedda. Varje gränsdragning av den art det här är fråga om är givetvis förenad med svårigheter; i ett flertal motioner har också krävts att den nu föreslagna gränsen skall justeras. Enligt utskottets mening måste den avgränsning av stödområdet som departementschefen förordar i dagens läge anses väl avvägd. Strukturomvandlingen med åtföljande omställningsproblem gör sig särskilt gällande i Norrland. Framför allt är detta en följd av den omfattande rationalisering inom jord- och skogsbruksnäringarna, som hittills satt sin prägel på det norrländska näringslivet. Trots en snabb expansionstakt har industrien inom dessa områden därför haft svårt att sysselsätta den arbetskraft som på detta sätt blivit friställd. Allmänt sett gäller vidare att olika slags samhällelig service är svårare åtkomlig för invånarna inom norra stödområdet än för dem som är bosatta söder därom. Utskottet kan därför icke biträda det i ett flertal motioner framförda kravet på att ett särskilt stödområde skall inrättas i östra Götaland och bli föremål för lokaliseringåtgärder enligt samma regler som norra stödområdet. Utanför detta bör de statliga insatserna begränsas till särskilda fall av den typ som anges i propositionen.

Beträffande norra stödområdets gränser tillstyrker utskottet att dessa nu fastställs i enlighet med departementschefens förslag. Utskottet, som tidigare betonat de nu föreslagna lokaliseringåtgärdernas karaktär av försöksverksamhet, finner det emellertid naturligt att man särskilt söker följa utvecklingstendenserna i de områden som gränsar till norra stödområdet. Enligt utskottets mening bör Kungl. Maj:t under försöksperioden äga att företaga mindre förändringar av norra stödområdets gränser i den mån sådana visar sig påkallade.

Utskottet avstyrker det i motionen I: 880 väckta yrkandet att för lokaliseringpolitiska ändamål avsedda medel skall i särskilda fall kunna disponeras för att lindra svårigheter i övergångsskeden vid stark expansion inom inflyttningskommuner.

Beträffande frågan om på vilka orter inom norra stödområdet eller i särskilda fall utanför detta som det lokaliseringpolitiska stödet skall sättas in uttalas i propositionen att stödåtgärderna måste inriktas på orter där det från samhällelig synpunkt är mest angeläget att utvecklingen främjas och som har goda förutsättningar att bära upp en industriell verksamhet och fungera som centra för samhällelig service. Även om härför i första hand krävs ett visst befolkningsunderlag, skall dock inte endast sådana företagslokaliseringar som sker till större tätorter kunna bli föremål för stöd. Det framhålles att med nutida kommunikationsmöjligheter en spridning av arbetsplatser och bosättning inom regionerna ofta kan vara både möjlig och lämplig. Vid bedömningen av befolkningsunderlaget bör hänsyn alltså tagas icke endast till själva tätorten utan därjämte till den kringliggande bygden. Några bestämda krav på storlek och karaktär hos de orter och regioner där stödåtgärder skall vidtagas bör enligt propositionen icke uppställas. En lämplig handlingslinje anges emellertid vara att vid den fortsatta lokaliseringsplaneringen välja orter för stödet bland kommunblockscentra. Varje sådan centralort skall dock inte automatiskt kunna påräkna stöd, utan försiktighet bör iakttagas när det gäller små centralorter i svaga kommunblock. Å andra sidan bör det inte vara uteslutet att lämna stöd även i sådana tätorter vid sidan av kommunblockscentra som bedömes ha goda utvecklingsmöjligheter.

Mot detta angivande av principerna för urvalet av orter där stöd skall kunna ges framföres kritik i motionerna I: 870 och II: 1079, i vilka hävdas att samtliga kommunblockscentra och till karaktär och funktion motsvarande tätorter inom stödområdet bör kunna komma i fråga för det direkta företagsstödet.

Utskottet ansluter sig i denna fråga till vad som uttalas i propositionen. Utskottet vill i detta sammanhang påpeka att bland kommunblockscentra inom norra stödområdet finnes flera med lågt invånarantal, i ett par fall föga mer än 400.

I motionerna I: 878 och II: 1089 begäres att riksdagen skall ge till känna dels att företagens egen bedömning beträffande lokaliseringsort skall tillmätas stor betydelse, dels att länets planeringsråd skall ges stort inflytande när det gäller att fastställa de geografiska riktlinjerna för företagslokalisering med samhällets stöd. Ett yrkande av sistnämnda innebär förekommer också i motionerna I: 870 och II: 1079. Utskottet finner motionärernas synpunkter befogade.

Såsom utskottet redan framhållit måste det enligt propositionen betraktas som realistiskt att en fortsatt successiv utflyttning kommer att ske från glesbygder och åtskilliga små tätorter inom norra stödområdet. Därmed försämras ytterligare förutsättningarna för att upprätthålla en tillfredsställande servicestandard för den kvarvarande befolkningen. Även i områden där lokaliseringpolitiska insatser inte blir möjliga måste, uttalar departementschefen, samhället bära ansvaret för att befolkningen tillförsäkras en rimlig servicestandard; för ändamålet får övervägas åtgärder av annan art.

I flera motioner har krav rests på omedelbara initiativ i detta hänseende. Sålunda yrkas i motionerna I: 870 och II: 1079 samt I: 889 och II: 1078 på en skyndsam utredning rörande möjligheterna att tillhandahålla glesbygdsbefolkningen en tillfredsställande social och kulturell service. I motionerna I: 878 och II: 1089 begäres att ett särskilt servicestöd skall utgå till vissa skogsorter i Norrlands inland. Slutligen framföres i motionerna I: 887 och II: 1083 tanken på en differentiering av lokaliseringsstödet med hänsyn till de lokala förutsättningarna i vissa delar av Norrlands inland; en skyndsam prövning begäres av förslaget att låta Jämtland, Härjedalen, västra Ångermanland och den del av Lappland som ingår i Västerbottens län bilda ett särskilt stödområde, där vissa i motionerna angivna särskilda stödåtgärder skulle genomföras.

Utskottet är för sin del icke berett att nu stödja förslag om en särskild utredning rörande stödet till det norrländska inlandets glesbygder. Enligt utskottets uppfattning bör erfarenheter av det allmänna lokaliseringsstödet verkningar avvaktas innan ställning tages till frågan om en sådan utredning. Även ställningstagandena till skatteutjämningskommitténs förslag torde böra avvaktas. Utskottet vill betona, att vad här förordats icke innebär att de ifrågakvarande problemen lämnas obeaktade. Det måste vara en arbetsuppgift för planeringsråden i berörda län att närmare överväga glesbygdsbefolkningens speciella situation och framlägga härav föranledda förslag.

Lokaliseringspolitikens medel

Till förverkligande av den lokaliseringspolitiska målsättningen föreslår departementschefen i huvudsak tre slag av medel: samhällsplanering, upplysnings- och rådgivningsverksamhet samt statliga ekonomiska stödåtgärder. Härutöver behandlas vissa särskilda åtgärder, som föreslagits av kommittén.

Utskottet har i det föregående betonat samhällsplaneringens centrala roll för lokaliseringsverksamheten och även framhållit vikten av intensifierade insatser på detta område.

Upplysnings- och rådgivningsverksamheten inom det lokaliseringspolitiska fältet avser att ge företagen allsidig och tillförlitlig information om alla de förhållanden som har betydelse för deras bedömning av lokaliseringsfrågor. Sådan verksamhet har alltifrån mitten av 1940-talet bedrivits av arbetsmarknadsmyndigheterna. Departementschefen framhåller att det är angeläget att den erhåller ökade resurser. Denna uppfattning delas av utskottet, som anser åtgärder inom detta område vara en viktig del av lokaliseringsverksamheten.

Sedan länge äger samverkan rum mellan arbetsmarknadsmyndigheterna och Sveriges industriförbund i upplysnings- och rådgivningsfrågor. Kommittén har förordat att denna samverkan skall utsträckas till att även avse förhandsinformationer beträffande planerade utbyggnader och omlokaliseringar.

ringar. Departementschefen konstaterar med tillstyrkan att ett varselssystem av detta slag avsevärt skulle förbättra lokaliseringsorganens möjligheter att i ett tidigt skede bedöma konsekvenserna av föreliggande planer. Utskottet vill uttala sin anslutning till att överenskommelser av åsyftat slag kommer till stånd. Härutöver vill utskottet emellertid föreslå att arbetsmarknadsorganens kontakter utsträcks till att även omfatta andra organisationer inom näringslivet som är verksamma med lokaliseringsfrågor.

Beträffande det statliga ekonomiska företagsstödet föreslog kommittén att tyngdpunkten skulle ligga på kreditgarantier. Denna stödform skulle komma i fråga såväl i utvecklingsområdena som i stödområdena. I de förra skulle härjämte investeringsbidrag och statliga lån kunna utgå. Kommittén föreslog en medelsram om sammanlagt 800 miljoner kronor under den femåriga försöksperioden. Härav hänfördes 475 miljoner kronor till kreditgarantier, 175 miljoner kronor till statliga lån och 150 miljoner kronor till investeringsbidrag.

I propositionen understrykes att de ekonomiska stödåtgärderna bör utformas så att de kan väntas få största möjliga stimulerande effekt på den företagslokalisering som från samhällets synpunkt betraktas som angelägen. Stödet bör inte splittras på alltför många likartade stödformer. Vidare gäller att stödsystemet i möjligaste mån bör kunna fungera oberoende av allmänna konjunkturer och läget på kapitalmarknaden. Med hänsyn härtill bör enligt departementschefens mening det ekonomiska stödet utgöras av direkta statliga bidrag och lån.

Vad gäller omfattningen av det statliga ekonomiska stödet förordar departementschefen att medelsramen för den femåriga försöksperioden bestämmes till det av kommittén föreslagna beloppet, 800 miljoner kronor. Härav avses 300 miljoner kronor bli anvisade för investeringsbidrag och 500 miljoner kronor för långivning. I genomsnitt innebär detta 60 miljoner kronor i bidrag och 100 miljoner kronor till lån för vart och ett av de fem närmaste budgetåren.

I motionerna I: 889 och II: 1078 hemställs att förslaget om inrättandet av en statlig fond för lokaliseringssändamål skall avvisas. I stället bör statliga kreditgarantier ställas till förfogande intill ett belopp av 100 miljoner kronor per budgetår under femårsperioden. I motionerna I: 878 och II: 1089 hemställs att, utöver de av departementschefen föreslagna stödformerna, en kreditgarantiram på 50 miljoner kronor per budgetår skall anvisas. I motionerna I: 870 och II: 1079 hemställs att för det första verksamhetsåret under femårsperioden förslag skall framläggas om statliga kreditgarantier intill ett belopp av 50 miljoner kronor samt i investeringsbidrag anvisas 100 miljoner kronor. I motionerna I: 876 och II: 1080 hemställs slutligen att, utöver den i propositionen föreslagna medelsramen, i genomsnitt 160 miljoner kronor skall anvisas såsom förslagsanslag under vart och ett av de fem närmaste budgetåren för utbyggnad av statlig indu-

striell verksamhet. Detta yrkande har samband med ett av motionärerna framställt förslag om en snabb utredning rörande utbyggnad och samordning av statlig industriell verksamhet.

Utskottet behandlar först förslagen om införandet av kreditgarantier och därefter frågan om omfattningen av det ekonomiska stödet.

Vid en jämförelse mellan ekonomiskt stöd i form av direkta statliga lån och i form av kreditgarantier finner utskottet i likhet med departementschefen det förra systemet vara att föredraga. Utskottet fäster sig därvid främst vid att möjligheterna att utnyttja kreditgarantierna knappast skulle kunna undgå att bli beroende av läget på kreditmarknaden. Den i motionerna I: 889 och II: 1078 framförda tanken att riksdagen skulle fastställa en prioritering av dessa kreditgarantier väcker enligt utskottets mening principiella betänkligheter. Utskottet är inte berett att förordna en sådan lokaliseringpolitiskt betingad reglering av kreditmarknaden. Med hänsyn till vad här sagts avstyrker utskottet det ifrågavarande yrkandet i motionerna I: 889 och II: 1078.

Att, såsom i motionerna I: 870 och II: 1079 samt I: 878 och II: 1089 föreslagits, införa ett kreditgarantisystem såsom komplettering av det kreditstöd som utgår i form av direkta statliga lån kan utskottet icke heller tillstyrka. Alldeles bortsett från de invändningar som kan riktas mot utvidgningen av den ekonomiska ramen finner utskottet en uppdelning av det statliga stödet på tre olika stödformer olämplig. På anförda grunder avstyrker utskottet, såvitt nu är i fråga, motionerna I: 870 och II: 1079 samt I: 878 och II: 1089.

Den av departementschefen föreslagna medelsramen för den femåriga försöksperioden är av samma storlek som den av kommittén förordade. Utskottet anser att ett samhälleligt ekonomiskt stöd av denna omfattning kommer att kunna få betydande verkningar på den industriella utvecklingen inom det norra stödområdet och på orter i andra delar av landet där särskilda stödåtgärder blir aktuella. De motionsledes väckta kraven om en utvidgning av medelsramen kan utskottet inte tillstyrka.

Vad särskilt gäller förslagen i motionerna I: 876 och II: 1080 om en utökning av medelsramen för utbyggnad av statlig industriell verksamhet vill utskottet utöver vad nu anförts erinra om departementschefens uttalande att frågan om lokaliseringpolitiska insatser i form av anläggande av statliga företag kommer att bli föremål för fortsatta överväganden. Under hänvisning till detta uttalande avstyrker utskottet även det i samma motioner gjorda utredningsyrkandet. För att täcka de medelsbehov som anläggande av statlig verksamhet kan komma att aktualisera torde förslag i vanlig ordning få föreläggas riksdagen. Av vad utskottet nu anförts följer även, att utskottet icke anser en fortsatt utbyggnad av statlig företagsamhet inom stödområdet böra finansieras med de för lokaliseringpolitiska ändamål avsedda resurserna.

Syftet med lokaliseringsstödet är att underlätta och påskynda en industriell utveckling. De statliga stödåtgärderna skall i enlighet härmed utgå till såväl uppförandet av nya industrianläggningar som om- och tillbyggnad av befintliga industrianläggningar. Utskottet vill starkt understryka att en förutsättning för att stöd skall kunna utgå är att det kan beräknas medföra en påtaglig, varaktig sysselsättningseffekt. Såsom departementschefen framhåller får det statliga stödet givetvis inte leda till att annan produktionsteknik kommer i fråga än den som är mest ekonomisk.

Mot bakgrunden bl. a. av att turistnäringen erbjuder möjligheter att upprätthålla enskild och samhällelig service åt glesbygdsbefolkningen föreslår departementschefen att även turistanläggningar skall kunna komma i fråga för statligt lokaliseringsstöd. Förutom lån bör investeringsbidrag undantagsvis få lämnas. Till turistanläggning hänföres hotellbyggnad med personalutrymmen och andra anordningar som är nödvändiga för att anläggningen skall kunna tjäna sitt syfte. I motionerna I: 872 och II: 1095 föreslås att begreppet turistanläggning icke skall begränsas på det angivna sättet utan ges en vidare innebörd, innefattande bl. a. större campinganläggningar, semesterbyar och skidliftar. I motionerna I: 877 och II: 1076 hemställs, i anslutning till förslag om utvidgning av det geografiska stödområdet till att omfatta även sydöstra Götaland, att lokaliseringsstöd skall kunna utgå för turistanläggningar även i detta område.

I likhet med departementschefen anser utskottet att skäl föreligger för att lokaliseringsstöd skall kunna lämnas till uppförande samt om- och tillbyggnad av turistanläggningar. Även beträffande lokaliseringsstöd till sådana anläggningar måste riktpunkten dock enligt utskottets mening vara att investeringarna kan väntas ge upphov till en fortvarig sysselsättningseffekt. Vad beträffar de anläggningar utöver hotellbyggnader etc. som av motionärerna föreslagits kunna komma i fråga för stödåtgärder, anser utskottet att de inte bör vara uteslutna från möjligheten att få stöd om de uppfyller det av utskottet i det föregående angivna kravet. Förslaget om att möjligheten att erhålla här ifrågavarande stöd skall utvidgas till att även avse sydöstra Götaland är utskottet inte berett att tillstyrka. I den mån lokaliseringsstöd kan ges åt turistanläggningar bör det enligt utskottets mening komma glesbygdsområdena i norra stödområdet till godo.

En viktig förutsättning för att statligt lokaliseringsstöd skall utgå är att företaget bedömes vara bärkraftigt från företagsekonomisk synpunkt. Den statliga kapitalinsatsen skall i princip täcka det kapitalbehov som återstår efter det att företaget skjutit till sin egen kapitalinsats och sedvanlig upplåning företagits på den allmänna kreditmarknaden. Utskottet ansluter sig till departementschefens uttalande att det är väsentligt att det statliga stödet inte får sådan form och inriktning att risktagandet uteslutande begränsas till staten. Detta syfte får tillgodoses dels genom att en viss gräns sättes för det statliga åtagandet, dels genom att företaget får ställa godtag-

bar säkerhet. I motionerna I: 881 och II: 1092 framhålles att frågan om säkerhet bör prövas från fall till fall och att lån skall kunna beviljas i särskilda fall även om de säkerheter som står till buds icke kan betraktas som fullgoda. Enligt utskottets mening måste vid bedömningen av frågan huruvida en statlig finansieringsinsats skall göras större vikt fästas vid företagets utsikter på längre sikt än vid dess möjlighet att ställa fullgod säkerhet. Med iakttagande av att en fördelning av risktagandet sker bör kraven på säkerheterna för statens åtagande enligt utskottets mening inte ställas alltför högt.

I motionerna I: 878 och II: 1089 fästes uppmärksamheten på den i propositionen icke behandlade frågan om lokaliseringens inverkan på konkurrensförhållandet mellan nylokaliserade företag och redan befintlig industri. Vid stödverksamheten måste enligt motionärerna beaktas dels att de områden som ligger intill stödområdet riskerar att få sin konkurrenskraft försämrade, dels att statligt stöd icke bör ges till företag som kan allvarligt skada inom området redan verksamma företag. De angivna riskerna gäller särskilt företag som producerar för en lokal marknad. Utskottet instämmer i dessa synpunkter och finner det angeläget att de beaktas vid fördelningen av det lokaliseringenspolitiska stödet.

I propositionen föreslås att gränsen för det statliga ekonomiska lokaliseringensstödet i form av lån och bidrag skall utgöra två tredjedelar av de totala kostnaderna för företagets investeringar i byggnader och maskiner. Efter särskild prövning av Kungl. Maj:t, eller efter Kungl. Maj:ts medgivande av det centrala lokaliseringsorganet, bör undantagsvis denna gräns kunna överskridas. I motionerna I: 881 och II: 1092 hemställs att till grund för beräkningen av det sammanlagda stödet även skall medtagas företagets behov av nödvändigt rörelsekapital. Enligt utskottets mening bör beräkningsunderlaget för den statliga insatsens storlek vara entydigt och lätt bestämbar. En utvidgning av beräkningsunderlaget på det sätt motionärerna föreslår skulle medföra svåra avvägningsproblem vid tillämpningen. Utskottet avstyrker motionärernas förslag i denna del.

I propositionen understrykes att frågorna rörande de statliga insatserna vid finansieringen av nyetablering och utbyggnad av företag måste bedömas från fall till fall. Storleken och kombinationen av statliga lån och bidrag får bli beroende av investeringarnas omfattning och inriktning, företagets egna finansieringsresurser och samhällets önskemål av att företaget lokaliseras till viss ort. Den andel av investeringskostnaden i byggnader som skall utgå i form av direkta bidrag bör i princip inte överstiga 35 procent; i särskilda undantagsfall bör bidrag dock kunna lämnas med upp till 50 procent. I motionerna I: 878 och II: 1089 uttalas att det bör föreligga enhetliga regler för investeringsbidragens storlek. Med hänsyn härtill föreslår motionärerna, att bidragen alltid skall utgå med 35 procent. I motionerna I: 873 och II: 1087 hemställs att maximalt bidrag — 50 procent — före-

trädesvis skall ges inom orter i jordbruks- och skogsbygder, som av länsorganet anses nödvändiga för bygdens samhällsbildning och som behöver särskild stimulans.

Enligt utskottets mening står det klart att lokaliseringsförutsättningarna kommer att vara av mycket varierande slag. Av detta skäl synes det önskvärt att investeringsbidraget inom vissa gränser kan anpassas efter vad som i varje särskilt fall är lämpligt. Fastställandet av en enhetlig bidragsprocent skulle bl. a. förhindra en reduktion av bidragsandelen i vissa fall och därigenom kunna vara ägnat att ogynnsamt påverka konkurrensförhållandet mellan ett företag som tillföres lokaliseringstöd och andra företag inom samma bransch. Utskottet vill därför uttala sin anslutning till departementschefens förslag på denna punkt. Vad gäller förslaget att ett till 50 procent utsträckt investeringsbidrag företrädesvis skall ges inom vissa jordbruks- och skogsorter vill utskottet uttala att en generell bindning av detta slag inte är lämplig.

Utskottet har ingen erinran mot att den räntesats som skall tillämpas för lokaliseringsslånen skall motsvara den räntesats som gäller för industrigarantilånen. I särskilda fall bör lånen få kunna vara räntefria under högst tre år. Utskottet ansluter sig också till förslaget att amorteringstiden för lånen skall uppgå till högst tjugo år. Amorteringstidens längd kommer härigenom att överensstämma med den längsta tid som gäller för den statliga långivningen till hantverk och småindustri. Därest lånet huvudsakligen användes för maskinanskaffning bör återbetalning ske inom tio år. Utskottet avstyrker det i motionerna I: 878 och II: 1089 väckta förslaget att amorteringstiden för byggnader skall kunna uppgå till 25 år. I fråga om anstånd med amortering föreslår departementschefen att tiden härför bestämmes till högst tre år. I motionerna I: 881 och II: 1092 hemställes att anstånd med amortering av statliga lån i lokaliseringssyfte skall få medges under högst fem år. I motionerna I: 870 och II: 1079 föreslås att den amorteringsfria tiden skall kunna utsträckas till tio år. Utskottet anser för sin del att anstånd med amortering, i den mån sådant kan bli aktuellt, normalt icke bör medges för längre tid än tre år. I särskilda undantagsfall bör dock Kungl. Maj:t eller efter Kungl. Maj:ts medgivande det centrala lokaliseringsorganet äga rätt att medge utsträckning av denna tid till högst fem år.

Utskottet övergår här efter till de i propositionen behandlade frågorna om utbildningsbidrag och flyttningsbidrag. Kommittén har föreslagit att företag inom stödområdena för utbildning av arbetskraft i särskilda fall skall kunna erhålla utbildningsbidrag med väsentligt högre belopp än som kan utgå vid omskolning och utbildning av vuxna i andra delar av landet. Under hänvisning till att utformningen av utbildningsbidragen är föremål för överväganden av arbetsmarknadsutredningen, förklarar departementschefen sig inte beredd att nu pröva förslaget om förhöjda utbildningsbidrag i vissa delar av landet. Utskottet instämmer häri.

I propositionen redogöres för att vissa kurser innevarande år har anordnats för företagare eller personer som tänker etablera sig som företagare. Departementschefen, som finner uppslaget med dessa kurser värt att pröva, anser att frågan huruvida utbildningsbidrag skall få utgå till ifrågavarande kursverksamhet bör behandlas i samband med prövningen av arbetsmarknadsutredningens förslag. I motionerna I: 873 och II: 1087 hemställs att den påbörjade försöksverksamheten med utbildning av företagare skall fortsätta. Utskottet vill uttala sitt intresse för att så sker; prövningen av frågan huruvida utbildningsbidrag skall kunna utgå bör dock anstå.

I syfte att underlätta rekrytering av kvalificerad arbetskraft i samband med nyetablering eller utvidgning av befintliga företag i norra stödområdet föreslås i propositionen att flyttningsbidrag i särskilda fall skall kunna utgå. Bidragen bör avse respennning — vari innefattas ersättning för resekostnader, traktamentskostnader och flyttningskostnader — samt familjebidrag. Bidrag bör endast komma i fråga där initiativet till flyttningen tas av den enskilde arbetstagaren. Bidragsgivningen bör enligt departementschefens mening ske restriktivt och förläggas centralt hos arbetsmarknadsstyrelsen.

Förevarande förslag har kommenterats i flera motioner. Delade meningar har härvid bl. a. framkommit i frågan huruvida bidragsgivningen skall vara restriktiv. Vidare har föreslagits att bidrag även skall kunna ges där initiativ till flyttningen tas av arbetsförmedlingen. I motionerna I: 873 och II: 1087 yrkas att bidragen bör utgå efter gängse grunder. Härmed torde avses att även starthjälp och utrustningsbidrag skall kunna inkluderas i ersättningen. Utskottet delar departementschefens åsikt att försiktighet bör iakttagas vid bidragsgivningen och att bidrag bör utgå endast när den enskilde själv tar initiativet till flyttningen. Utskottet tillstyrker även att flyttningsbidraget bör utgå i form av respennning och familjebidrag.

I propositionen behandlas vissa särskilda åtgärder som kommittén föreslagit i syfte att förstärka näringslivet i Norrland och nordvästra Svealand. Förslagen gäller främst vissa kommunikationsfrågor men berör även pris-sättningen på elkraft samt bensin och olja m. m. Med understrykande av att det är i hög grad angeläget att statsmakterna främjar en gynnsam produktionsutveckling i de nordliga länen, hävdar departementschefen att principiellt det kravet måste upprätthållas, att statligt stöd inte lämnas i sådana former som innebär fortlöpande direkta driftssubventioner till företagen. Utskottet delar helt denna principiella uppfattning.

Förevarande frågor har behandlats i ett flertal motioner. Härvid betonas allmänt vikten av goda kommunikationer som en viktig förutsättning för lokaliseringpolitiska åtgärder. I motionen II: 1090 hemställs, att riksdagen skall understryka vikten av att ökad uppmärksamhet ägnas de allmänna förutsättningarna i fråga om kommunikationer och annan service för expansionen av redan befintliga eller nylokaliserade företag. I motionen I: 880

yrkas dels att behovet av s. k. kollektiva trafikmedel skall beaktas i samband med lokaliseringsspolitisk planering i första hand i glesbygder med stora avstånd, men även beträffande de stora tätortsbebyggelserna med omnejd, dels att fonderade automobilskattemedel i lokaliseringsspolitiskt syfte skall disponeras för utbyggnad av det kommunala och enskilda vägväsendet. I motionerna I: 878 och II: 1089 uttalas att staten bör medverka till att flyget blir mer tillgängligt i Norrlands inland. Med anledning av motionärernas synpunkter och förslag vill utskottet för sin del uttala, att strävan att bygga ut kommunikationsnätet och därmed skapa förbättrade transportförhållanden givetvis är angelägen, inte minst från lokaliseringsspolitisk synpunkt. Utskottet finner emellertid inte anledning att i detta sammanhang ange några närmare riktlinjer för statsmakternas investeringspolitik. Vad särskilt förslaget om inrikesflyget beträffar, vill utskottet erinra om att frågan om fortsatta investeringar för inrikesflyget för närvarande är föremål för prövning inom 1963 års luftfartsutredning.

Vissa taxefrågor inom kommunikationsområdet har berörts i några motioner. I motionerna I: 878 och II: 1089 hemställs att riksdagen skall ge till känna att gemensamma zontaxor för buss och tåg om möjligt bör genomföras. En snabb utredning, syftande till en omläggning av statens järnvägars godstransporttaxor, begäres i motionen II: 1094. Utskottet, som vill erinra om att riktlinjerna för statens järnvägars taxesättning fastlagts av föregående års riksdag, anser sig icke kunna biträda de i motionerna framförda förslagen.

Utskottet vill också avstyrka det i motionerna I: 877 och II: 1076 väckta förslaget om statligt fraktstöd för godstransporter mellan Öland och fastlandet.

I propositionen avvisas kommitténs förslag om en sänkning av vattenfallsstyrelsens eltaxor i Norrland under hänvisning bl. a. till att de nuvarande eltaxorna innebär avsevärt lägre elkraftskostnader i Norrland än i övriga delar av landet. Utskottet ansluter sig till departementschefens uppfattning och avstyrker det i motionen II: 1084 gjorda yrkandet att kommitténs förslag skall genomföras.

Utskottet övergår här efter till att behandla förhållandet mellan vissa hitillsvarande lokaliseringsspolitiska medel och det nu föreslagna statliga lokaliseringssstödet. Vad först beträffar den statliga kreditgivning till hantverk och småindustri som sker genom kommerskollegium och företagareföreningarna, gäller att den främst skall grundas på en företagsekonomisk bedömning. Särskild hänsyn skall dock tagas till sysselsättnings- och lokaliseringssynpunkter. Enligt departementschefens mening bör det lokaliseringsspolitiska stödet i fortsättningen koncentreras till de tidigare redovisade stödformerna, nämligen statliga bidrag och lån. Kreditstödet till hantverk och småindustri bör bibehållas, men det bör inte längre primärt tjäna något

lokaliseringspolitiskt syfte. I motionerna I: 870 och II: 1079 förordas att det statliga kreditstödet till hantverk och småindustri även i fortsättningen skall användas i sådana syften. Vidare yrkas i motionerna I: 881 och II: 1092 att ifrågavarande kreditstöd skall kunna lämnas även till företag som erhållit statligt lokaliseringsstöd.

Utskottet instämmer i att det lokaliseringspolitiska stödet i fortsättningen bör koncentreras till de av utskottet i det föregående behandlade stödformerna. Det statliga kreditstödet genom kommerskollegium och företagareföreningarna bör främst utgöra ett komplement till den ordinarie kreditgivningen på den allmänna kreditmarknaden. Utskottet, som således inte tillstyrker bifall till motionerna I: 870 och II: 1079, såvitt nu är i fråga, vill emellertid betona att en lokaliseringspolitisk inriktning av ett låneärende givetvis inte skall utesluta detta från stöd genom företagareföreningarna. Utskottet avstyrker det i motionerna I: 881 och II: 1092 väckta förslaget att samma företag skall kunna erhålla såväl lokaliseringspolitiskt stöd som stöd genom företagareföreningar. Som även departementschefen understrukit bör berörda organ i nära samverkan lösa uppkommande gränsdragningsfrågor.

Såsom utskottet erinrat om i det föregående har sedan 1963 försöksvis tillämpats ett system med investeringsbidrag till industrilokaler i form av statskommunala beredskapsarbeten. Utskottet tillstyrker att sådana beredskapsarbeten främst användes vid arbetslöshet av konjunktur- och säsongmässig natur och inte som ett lokaliseringspolitiskt medel.

Utskottet ansluter sig vidare till att investeringsfondernas användning i lokaliseringspolitiskt syfte upphör. Investeringsfonderna har tillkommit som ett konjunkturpolitiskt medel. När särskilda former nu tillskapas för det lokaliseringspolitiska stödet bör investeringsfonderna reserveras för sin egentliga uppgift. Utskottet vill särskilt peka på att ett fortsatt lokaliseringspolitiskt utnyttjande av fonderna skulle medföra, särskilt för norrlands-länens del, att fonderna inte längre skulle kunna påräknas som ett verksamt medel vid en konjunkturedgång. Med det nu anförda har utskottet också velat avstyrka den i motionerna I: 870 och II: 1079 gjorda hemställan att investeringsfonderna tills vidare skall få användas i lokaliseringspolitiskt syfte.

I detta sammanhang vill utskottet även uppta till behandling vissa motionsledes väckta förslag om användandet av beskattningen som ett lokaliseringspolitiskt instrument. I motionerna I: 870 och II: 1079 yrkas att riksdagen skall anhålla om en skyndsamt utredning av frågan om den lämpligaste utformningen av ett skattepolitiskt lokaliseringsinstrument. Ett liknande förslag framlägges även i motionen II: 1084. I motionerna I: 878 och II: 1089 föreslås att inom stödområdena avskrivning av industribyggnader skall få ske med 35 procent av byggnadskostnaderna under de första fem åren. I motionerna I: 884 och II: 1096 yrkas, med uteslutande sikte på lokali-

seringspolitiska ändamål i de angivna stödområdena, dels att fria avskrivningar skall införas för maskiner och inventarier, dels att initialavskrivning med 30 procent skall få göras i industrifastigheter. I motionerna I: 889 och II: 1078 hemställs att riksdagen måtte uttala, att i samband med en kommande reformering av företagsbeskattningen bör upptagas till övervägande dels frågan om fördelning av kommunalskatten mellan produktions- och huvudkontorskommuner, dels frågan om en utjämning av drivmedelskostnaderna mellan olika delar av landet genom differentiering av bensinskatten. Ett yrkande liknande det sistnämnda återfinns även i motionen II: 1093.

Såsom utskottet understrukit i det föregående bör enligt dess mening det statliga ekonomiska stödet för lokalisering ske i de särskilda former som tillstyrkts av utskottet. Utskottet anser att det skulle vara olämpligt att jämsides med det föreslagna stödet också införa förmåner av skattemässigt slag. Utskottet avstyrker således motionskraven rörande utnyttjande av beskattningen såsom ett lokaliseringspolitiskt medel.

Den i motionerna I: 889 och II: 1078 väckta frågan om fördelningen av kommunalskatten mellan produktions- och huvudkontorskommuner avser närmast vattenfallsverkets förhållanden. Motionärernas förslag går ut på att en ändring skall övervägas av de regler i detta hänseende som 1963 års riksdag fastställde genom beslut om ändring i kommunalskattelagen (BevU:s utl. 1963: 38). Utskottet är icke berett att i nu förevarande sammanhang tillstyrka en förnyad prövning av frågan.

Frågan om en utjämning av bensinpriset genom differentiering av bensinskatten har varit föremål för riksdagens prövning senast år 1962. Riksdagen uttalade därvid att en skattedifferentiering skulle strida mot den hittills tillämpade principen att statlig skatt skall uttagas efter en för hela riket enhetlig skattesats. Utskottet, som avstyrker de motionsledes väckta kraven i denna fråga, vill erinra om departementschefens uttalande, att om det kan påvisas företagsekonomiska skäl för en utjämning av drivmedelspriserna, initiativ härtill torde komma att tagas av berörda intressenter.

I detta sammanhang vill utskottet även beröra två i motionen I: 880 gjorda yrkanden, det ena avseende huvudsakligen en avveckling av dyrortsgraderingen av de statliga lönerna, det andra innebärande att av fonderade automobilskattemedel ökade anslag måtte lämnas för utbetalning av eftersläpande bidrag åt kommuner för vatten- och avloppsanläggningar och för reningsverk. Utskottet avstyrker dessa yrkanden.

I propositionen redovisas huvuddragen av en särskild utredning rörande befolkningsutveckling och näringsliv i Jämtlands län. I vissa avseenden överensstämmer förslagen i denna utredning med de förslag som framlagts av kommittén för näringslivets lokalisering. Härutöver behandlar Jämtlands-utredningen frågor som mera omedelbart gäller de speciella förhållandena i länet. Departementschefen framhåller att strukturproblemen och

3 — *Bihang till riksdagens protokoll 1964. 8 saml. Nr 48*

befolkningsutvecklingen i Jämtland allmänt sett synes vara av samma karaktär som i stora delar av övriga norrlandslän. Det statliga lokaliseringstödet bör därför inte utgå i andra former eller i vidare mån än som eljest gäller för norra stödområdet. Övriga av Jämtlands-utredningen framförda förslag spänner över ett stort antal myndigheters och flera olika departements verksamhetsområden. I motionerna I: 888 och II: 1085 uppmärksammas vissa av dessa förslag, vilka enligt motionärerna förtjänar fortsatt beaktande från statsmakternas sida. Utskottet delar departementschefens uppfattning att det lokaliseringpolitiska stödet i Jämtlands län bör utgå efter samma grunder som inom övriga delar av norra stödområdet. Vad beträffar de av motionärerna särskilt aktualiserade frågorna bör de enligt utskottets mening övervägas i särskild ordning.

Departementschefen motsätter sig bestämt att kommunala subventioner som syftar till att påverka enskilda företags lokalisering och utveckling i fortsättningen skall förekomma. Kommunernas uppgift i en aktiv lokaliseringspolitik skall i stället huvudsakligen vara att sörja för en förutseende planering och lämna objektiv information. Departementschefen säger sig ha för avsikt att föranstalta om en särskild utredning rörande gränserna för kommunernas kompetens i här berört avseende. Utskottet instämmer i vad departementschefen anför.

I propositionen avvisas tanken på lagstiftning om särskilt tillståndstvång i syfte att hindra en från samhällssynpunkt olämplig lokalisering av näringslivet. Enär man i första hand bör söka påverka näringslivets lokalisering genom stimulerande åtgärder, anser departementschefen att en lagstiftning för närvarande inte är påkallad. I motionerna I: 878 och II: 1089 hemställs att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t skall ge till känna, att lagstiftningsåtgärder som ger samhället möjligheter att tvångslokalisera företag icke skall förekomma. Utskottet anser att den kraftiga utvidgning av det lokaliseringpolitiska stödet som sker under den femåriga försöksperioden möjliggör att näringslivets lokalisering kan påverkas i önskvärd omfattning genom positiva stödåtgärder. Mot bakgrunden av det nu anförda anser utskottet att något ytterligare uttalande från riksdagens sida icke är aktuellt.

Lokaliseringsverksamhetens organisation

Utgångspunkten vid fastställandet av den samhälleliga lokaliseringsverksamhetens organisation bör vara att en samordning skall ske med övriga grenar av samhällsplaneringen. I propositionen betonas att insatserna på olika områden härigenom kan ge en samlad effekt för en Orts eller bygds utveckling.

Vad som anföres i propositionen i fråga om kommunernas uppgifter inom lokaliseringsverksamhetens organisation föranleder ingen erinran från utskottets sida. Som departementschefen framhåller, kommer värdet av den

kommunala planeringen att öka från lokaliseringspolitisk synpunkt i den mån kommunindelingsreformen leder till bildandet av större enheter eller i vart fall om verksamheten inom kommunblocken ger upphov till en samlad bedömning av regionens utvecklingsmöjligheter.

Utskottet delar uppfattningen att länsstyrelsen skall leda och samordna lokaliseringsverksamheten på det regionala planet. För att lösa de uppgifter som härigenom ålägges länsstyrelserna, föreslog kommittén att vid varje länsstyrelse skulle inrättas dels en särskild lokaliseringssektion, dels ett särskilt rådgivande organ, benämnt lokaliseringsråd. I de senare skulle bl. a. ingå chefstjänstemän i olika länsorgan. Under hänvisning till den översyn av den statliga länsförvaltningens organisation som pågår inom länsförvaltningsutredningen avvisar departementschefen förslaget om att nu inrätta särskilda lokaliseringssektioner vid länsstyrelserna. Departementschefen tillstyrker inte heller att lokaliseringsråd med den av kommittén föreslagna sammansättningen inrättas. Behovet av samordning mellan de skilda länsorganen bör i stället kunna tillgodoses genom att chefstjänstemännen deltar i ärendenas handläggning inom länsstyrelsen och därvid även bildar arbetsgrupper för beredning av vissa ärenden. Departementschefen föreslår också att ett rådgivande organ med annan sammansättning knytes till länsstyrelsen med uppgifter inom samhällsplaneringen och lokaliseringsverksamheten. Detta organ, benämnt planeringsråd, föreslås bestå av sju ledamöter, av vilka Kungl. Maj:t skall utse tre och landstinget fyra.

Departementschefens förslag rörande organisationen på det regionala planet har behandlats i flera motioner. I motionerna I: 873 och II: 1087 yrkas att inom länsstyrelserna i norra stödområdet skall inrättas en lokaliseringssektion, vartill knytes ett lokaliseringsråd i enlighet med kommitténs förslag. Samma motionärer hemställer vidare att riksdagen skall uttala sig för att särskilda befattningshavare med lokaliseringspolitiska uppgifter tillsättes vid länsarbetsnämnderna inom i första hand norra stödområdet fr. o. m. budgetåret 1965/66. I motionen I: 880 föreslås att planeringsråden skall få beslutanderätt i frågor rörande ekonomiskt lokaliseringstöd. Frågan om vilket antal ledamöter planeringsråden skall ha, liksom frågan om hur ledamöterna skall utses, har berörts i flera motioner. I motionerna I: 889 och II: 1078 föreslås att antalet ledamöter skall vara nio, varav fem skall utses av landstinget och fyra av Kungl. Maj:t. I motionerna I: 878 och II: 1089 föreslås att antalet ledamöter skall vara åtta, varav hälften utses av länsstyrelsen och hälften av landstinget. Slutligen föreslås i motionerna I: 870 och II: 1079 att samtliga sju ledamöter i planeringsrådet skall utses av landstinget.

Utskottet biträder inte förslaget att särskilda lokaliseringssektioner skall inrättas vid länsstyrelserna. Frågan om personalbehovet vid länsarbetsnämnderna anser utskottet inte böra bli föremål för något ställningstagande i förevarande sammanhang.

Utskottet tillstyrker att vid länsstyrelserna inrättas planeringsråd. Dessa bör ha en rådgivande funktion. I likhet med departementschefen förutsätter utskottet emellertid att planeringsrådets uppfattning kommer att tillmätas särskild tyngd vid de olika frågornas fortsatta handläggning. Utskottet delar uppfattningen att planeringsråden bör bestå av ett förhållandevis litet antal ledamöter. För att kunna tillgodose önskemålen om en vidgad representation i rådet föreslår utskottet dock att antalet ledamöter i rådet bestämes till nio. Av dessa bör Kungl. Maj:t utse fyra och landstinget fem. De av Kungl. Maj:t utsedda ledamöterna bör vara väl förtrogna med länets förhållanden och representera bl. a. arbetsmarknadens och näringslivets organisationer. De av landstinget utsedda ledamöterna bör ha kommunal förankring och i möjligaste mån representera olika delar av länet. Vad utskottet ovan sagt bör även gälla i fråga om suppleanter.

I förevarande sammanhang vill utskottet även beröra det i motionen II: 1090 väckta förslaget att vid förslagsvis tre länsstyrelser i olika delar av landet snarast möjligt skall inrättas planeringskontor för försöksverksamhet i fråga om aktiv regionplanering. Det av motionären väckta förslaget har samband med det arbete som utföres inom såväl länsförvaltningsutredningen som länsindelningsutredningen. Utskottet, som i det föregående har uttalat sitt intresse för en utbyggnad av samhällsplaneringen, vill i avvaktan på de nämnda utredningarna icke tillstyrka bifall till förslaget.

Uppgiften att fungera som centralt organ för den statliga lokaliseringsverksamheten föreslås även efter utbyggnaden av de ekonomiska stödåtgärderna kvarstanna hos arbetsmarknadsstyrelsen. Departementschefen har icke biträtt det av kommittén väckta förslaget om inrättande av en särskild lokaliseringsdelegation inom arbetsmarknadsstyrelsen för handläggning av bidrags- och låneärenden, ett förslag som styrelsen själv har avvisat. Som en lämpligare lösning anger departementschefen att om så befinnes påkallat antalet ledamöter i styrelsen ökas. Under alla förhållanden bör, framhåller departementschefen, frågor av större betydelse för lokaliseringpolitiken handläggas av styrelsen i dess ordinarie sammansättning.

I motionerna I: 878 och II: 1089 samt I: 889 och II: 1078 har förslaget om en lokaliseringsdelegation inom arbetsmarknadsstyrelsen upptagits. I det senare fallet anföres som motivering att lokaliseringsverksamheten på detta sätt kan tillföras den sakkunskap som representanter för företagare, arbetstagare, kommuner och kreditväsen bör besitta. Utskottet vill påpeka att den önskade representationen till en del är förverkligad redan inom den nuvarande arbetsmarknadsstyrelsen. Departementschefen har vidare lämnat vägen öppen för en breddning av styrelsens sammansättning, därest en sådan skulle visa sig önskvärd. Utskottet avstyrker motionärernas förslag och instämmer i vad departementschefen anför.

För att överblick och samordning skall erhållas i lokaliseringpolitiska frågor som berör flera departements och verks ansvarsområden föreslås i

propositionen att ett särskilt organ, benämnt lokaliseringsberedningen, skall tillskapas. I motionerna I: 878 och II: 1089 anföres att denna beredning inte kan betraktas annat än som en tillfällig lösning till dess andra former utarbetats. Utskottet vill i anslutning därtill ånyo peka på det drag av försöksverksamhet som allmänt kännetecknar de nu föreslagna åtgärderna på området. I motionerna I: 870 och II: 1079 begäres att representanter även för de politiska partierna skall ingå i beredningen och att dennas arbete skall redovisas för riksdagen. Att information om beredningens arbete i lämpliga former delges riksdagen finner utskottet önskvärt. Vad gäller beredningens sammansättning och ställning i allmänhet är utskottet icke berett att föreslå någon avvikelse från vad departementschefen uttalat. Utskottet vill i detta sammanhang hänvisa till vad konstitutionsutskottet i sitt av riksdagen godkända utlåtande nr 8 till årets riksdag anfört om vissa planeringsorgans konstitutionella ansvar. Konstitutionsutskottet, som framhöll att förslag om organisationen av och formerna för planeringsarbetet inom verk och myndigheter kunde väntas till 1965 års riksdag, uttalade bl. a. att planeringsarbetet avser att vara ett led i departementens och myndigheternas beredning av ärenden till vilka regering och riksdag senare skall taga ställning samt att genom en utbyggd långsiktig planering inom departement, verk och myndigheter riksdagen kommer att få en ökad information och en fastare grund för olika frågors avgörande.

Utskottet finner icke anledning att på grund av vad som yrkats i motionerna I: 876 och II: 1080 föreslå en ändring av departementsindelningen.

Ärenden som gäller norra stödområdet skall enligt propositionen hänskjutas till Kungl. Maj:ts prövning därest kostnaden överstiger två miljoner kronor. I motionerna I: 878 och II: 1089 föreslås att denna summa skall höjas till fem miljoner kronor och arbetsmarknadsstyrelsen sålunda få vidgade befogenheter att besluta på detta område. Utskottet finner det önskvärt att Kungl. Maj:t åtminstone under försöksverksamhetens första skede svarar för prövningen av ärenden av större ekonomisk räckvidd. Utskottet vill dock förorda att den föreslagna beloppsgränsen höjes från två till tre miljoner kronor. Därutöver vill utskottet betona att arbetsfördelningen mellan Kungl. Maj:t och arbetsmarknadsstyrelsen bör kunna omprövas när verksamheten fått fastare former.

Utskottets hemställan

Aberopande vad sålunda anförts hemställer utskottet,

A. att riksdagen i anledning av Kungl. Maj:ts proposition och de i ämnet väckta motionerna måtte godkänna riktlinjer för en aktiv lokaliseringpolitik m. m. i enlighet med vad utskottet ovan angivit;

B. att följande motioner, nämligen

- 1) I: 869 och II: 1075,
- 2) I: 871 och II: 1097,
- 3) I: 872 och II: 1095,
- 4) I: 875 och II: 1091,
- 5) I: 879 och II: 1081,
- 6) I: 882 och II: 1088,
- 7) I: 883 och II: 1077,
- 8) I: 888 och II: 1085,

måtte anses besvarade genom vad utskottet ovan anført och hemställt;

C. att följande motioner, nämligen

- 1) I: 870 och II: 1079,
- 2) I: 873 och II: 1087,
- 3) I: 878 och II: 1089,
- 4) I: 881 och II: 1092,
- 5) I: 885 och II: 1086,
- 6) I: 889 och II: 1078,
- 7) II: 1090,

i den mån de icke kan anses besvarade genom vad utskottet ovan anført och hemställt, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd;

D. att följande motioner, nämligen

- 1) I: 874 och II: 1082,
- 2) I: 876 och II: 1080,
- 3) I: 877 och II: 1076,
- 4) I: 880,
- 5) I: 884 och II: 1096,
- 6) I: 886,
- 7) I: 887 och II: 1083,
- 8) II: 1084,
- 9) II: 1093,
- 10) II: 1094,

icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Stockholm den 10 december 1964

På bankoutskottets vägnar:

C. G. REGNELL

Närvarande:

från första kammaren: herrar Ståhle, Åke Larsson, Palm, Nils Theodor Larsson, Augustsson, Stefanson, Åkerlund och Risberg;

från andra kammaren: herrar Regnéll, Berglund, fru Renström-Ingenäs, herrar Hansson i Önnarp, Hagnell, Larsson i Umeå, Ekström i Iggesund och fru Hörnlund.

Reservationer

1) av herrar *Nils Theodor Larsson* och *Hansson* i Önnarp, vilka ansett att det avsnitt i utskottets yttrande som börjar på s. 16 med orden »Vad beträffar själva målsättningen» och slutar på s. 17 med orden »kunna väsentligt reduceras» bort ha följande lydelse:

»Vad beträffar själva målsättningen för lokaliseringspolitiken vill utskottet först erinra om att kommittén för näringslivets lokalisering angivit följande tre syften:

1. Att främja en sådan lokalisering av näringslivet, att landets tillgångar av produktionsfaktorer blir utnyttjade och fördelade på olika områden på ett sådant sätt att nationalinkomsten blir så stor som möjligt och att arbetskraften bereds full sysselsättning.

2. Att skapa en harmonisk samhällsmiljö, som så långt det är möjligt ger människorna — oberoende av var de måste bo för att fullgöra sin uppgift — en likvärdig standard i fråga om social och kulturell service.

3. Att lokalisera näringslivet så, att rikets försvar underlättas.

Denna målsättning nödvändiggör enligt kommittén att man söker undvika å ena sidan en stark koncentration av befolkningen till storstäderna, å andra sidan en splittring av näringslivet på alltför många och små orter, där varken företagen eller konsumenterna kan erhålla den mångsidiga service som numera efterfrågas.

Såsom påvisats i motionerna I: 870 och II: 1079 har propositionen en härifrån avvikande målsättning. Av departementschefens uttalande framgår, att lokaliseringsåtgärderna i huvudsak skulle begränsas till orter av redan relativt hög storleksgrad. Det heter vidare i propositionen, att koncentrationen till storstadsområdena och landets övriga expansiva områden inte bör gå så snabbt, att uppenbara risker föreligger för en eftersläpning i utbyggnaden av bostäder, kommunikationer och andra serviceanordningar. Det lokaliseringspolitiska syftet skall enligt propositionen endast vara att underlätta de enskilda människornas anpassning till strukturomvandlingen. Propositionen avser sålunda endast att bromsa takten i koncentrationen till storstadsområdena och övriga expansiva områden. Såsom konstaterats i de ovannämnda motionerna skall lokaliseringspolitiken enligt propositionen uppenbarligen inriktas på ett i hög grad koncentrerat och centraliserat näringsliv och samhälle.

Den huvudinriktning, som sålunda kännetecknar propositionen, avviker — såsom motionärerna framhållit — inte endast från kommitténs för näringslivets lokalisering förslag utan även från den målsättning, som hittills angivits för lokaliseringspolitiken. I riksdagsbesluten beträffande lokaliseringspolitiken 1952 och 1956 har understrukits angelägenheten av att förutsättningar skapas för en bättre befolkningsbalans och särskilt framhållits att den ytterligare tillväxten av främst de största tätorterna bör hejdas. Denna inställning måste riksdagen också sägas ha givit uttryck åt, när den 1959 begärde utredning om näringslivets lokalisering. I bankoutskottets yttrande över de då förevarande motionerna framhölls, att syftet borde vara att få till stånd en lämplig differentiering av näringslivet och en spridning av företagsamheten. De direktiv, som regeringen gav åt kommittén för näringslivets lokalisering, var också i överensstämmelse härmed. De dominerande problemen är självfallet, hette det, utflyttningen från landsbygden och storstädernas tillväxt. I många regioner fanns enligt direktiven ett utpräglat behov av ett mera differentierat näringsliv för att området skulle bli mindre konjunkturkänsligt, för att såväl kvinnor som män skulle få arbete och för att ungdomarna skulle få vidgade möjligheter i sitt yrkesval.

Det torde kunna konstateras, att lokaliseringsverksamheten hittills varit i god överensstämmelse med riktlinjerna från 1952 och 1956.

Den ändring i den lokaliseringspolitiska inriktningen, som propositionen representerar i förhållande till de riktlinjer som hittills gällt för lokaliseringsverksamheten, däribland även direktiven för den utredning som ligger till grund för propositionen, har inte närmare motiverats av departementschefen. Såsom framhållits i de ovannämnda motionerna kan man emellertid förmoda att anledningen är att söka i en uppfattning att ett snabbt ekonomiskt framåtskridande skulle nödvändiggöra ett i hög grad koncentrat och centraliserat näringsliv och att endast ett sådant näringsliv skulle motsvara det moderna samhällets krav. Såsom framhållits i de nämnda motionerna I: 870 och II: 1079 har en sådan uppfattning emellertid inte stöd i utförda undersökningar eller utredningar. Motionärerna understryker i sammanhanget bl. a., att lokalisering i en större tätort i allmänhet torde medföra de högre etablerings- och arbetskraftskostnaderna och att stora tätortsbildningar sannolikt inte medger, att de produktiva resurserna utnyttjas på bästa möjliga sätt. Det sistnämnda påtalades för övrigt även i den år 1956 framlagda propositionen beträffande lokaliseringspolitiken. Departementschefen uttalade där, att allt tydde på att vissa tätortsområden i vårt land nått en sådan storleksordning, att risk förefanns för uppkomsten av sådana desorganisationsföreteelser, som kunde leda till ett mindre effektivt utnyttjande av våra totala produktiva resurser.

I de nämnda motionerna har vidare hävdats, att de miljö- och försvarspolitiska synpunkterna undervärderats i propositionen. Utskottet finner denna bedömning riktig. Såsom framhållits i motionerna torde ett starkt

koncentrerat och centraliserat näringsliv inte ge de bästa förutsättningarna för en harmonisk samhällsmiljö. Utskottet vill också understryka, att en ytterligare centralisering av näringslivet till de stora tätortsområdena måste betecknas som allvarlig inte minst från försvarssynpunkt.

Av det anförda framgår, att utskottet inte kan godta den i propositionen angivna målsättningen för lokaliseringspolitiken.

I de nämnda motionerna I: 870 och II: 1079 framhålles, att lokaliseringspolitiken bör inriktas på en såväl socialt som ekonomiskt riktig spridning av näringsliv och bebyggelse över hela landet. Näringslivet bör vara decentraliserat så långt de företags- och samhällsekonomiska möjligheterna kan bedömas medge. Motionärernas motivering härför baserar sig på förhållandena i såväl glesbygderna som de större tätorterna. Den pågående folkutflyttningen från landsbygden och de mindre tätorterna rycker undan det nödvändiga underlaget för en tillfredsställande allmän och enskild service för den kvarstannande befolkningen. En folkuttunnad bygd ger inte heller en miljö med goda förutsättningar för människornas trivsel. För de stora städerna medför ytterligare befolkningskoncentration svåra problem. Motionärerna riktar uppmärksamheten särskilt på de svårigheter som följer i fråga om bostadsförsörjningen och bomiljön, trafikapparaten och vissa sociala förhållanden. Det bör enligt motionärerna vara ett väsentligt intresse, att man genom en aktiv lokaliseringspolitik, som stimulerar företagssamheten och därmed även bosättningen i mindre tätorter, kan lätta trycket på bostadsmarknaden i de stora tätorterna.

Motionärerna framhåller i likhet med kommittén för näringslivets lokalisering, att en splittring av näringslivet på alltför många och små orter bör undvikas. Föreliggande utredningsmaterial säger emellertid, framhåller motionärerna, att goda lokaliseringsbetingelser finns även i orter av mindre storlek än som uppenbarligen avses i propositionen. En lokaliseringsspolitisk inriktning på relativt små tätorter är enligt motionärernas mening motiverad inte endast av miljöpolitiska skäl utan även av ekonomiska. De undersökningar, som kommittén för näringslivets lokalisering redovisat, torde ge belägg för att även relativt små tätorter företagsekonomiskt kan ha goda lokaliseringsbetingelser. Motionärerna erinrar i sammanhanget om att den industriella ny- och omlokaliseringen under åren 1946—1961 såsom kommittén för näringslivets lokalisering redovisat i stor utsträckning skedde till relativt små tätorter. För de relativt små tätorternas möjligheter som lokaliseringssorter talar också det förhållandet, att den procentuellt starkaste ökningen av den sammanlagda folkmängden i tätorter av olika storlek mellan åren 1950 och 1960 förelåg i tätorterna med 2 000—20 000 invånare, särskilt i industriorterna. De viktigaste lokaliseringsfaktorerna har visat sig vara tillgång på enskild och allmän service, särskilt goda kommunikationer, tillgängliga industrilokaler till rimliga kostnader och framför allt tillgången på arbetskraft. Samhällsekonomiskt kan fördelar vinnas, om lokali-

sering sker till orter med outnyttjad samhällelig kapitalutrustning. Detta torde i stor utsträckning gälla för de relativt små tätorterna. Det måste på sikt anses samhällsekonomiskt riktigt, att den nödvändiga serviceutrustningen i så stora delar av landet som möjligt baseras främst på ett i orten och bygden livskraftigt näringsliv. Från ekonomiska synpunkter är det också enligt motionärerna anledning att uppmärksamma angelägenheten av att mindre tätorter med ensidigt näringsliv genom en aktiv lokaliseringspolitik beredes möjligheter till komplettering med ny industriell verksamhet.

Enligt motionärernas mening bör målsättningen för en aktiv lokaliseringspolitik vara att skapa och upprätthålla ett nät av livskraftiga tätorter över hela landet. Det är självklart att de lokala betingelserna måste bedömas olika i olika delar av landet och att tätheten i förekomsten av orter, som kan bedömas som livsdugliga, kan variera väsentligt. Några mera generella regler för en sådan tätortsbedömning torde enligt motionärerna inte böra preciseras. Målsättningen i motionerna är sålunda mera frågan om en inriktning att så långt det är ekonomiskt möjligt skapa ett decentraliserat näringsliv och samhälle. Motionärerna understryker emellertid, att kommunblockscentra bör kunna godtas som lokaliseringssorter. Detsamma bör enligt motionärerna gälla beträffande andra tätorter, som kan sägas ha motsvarande karaktär och funktion.

Den lokaliseringpolitiska målsättning, som sålunda angivits i motionerna I: 870 och II: 1079, anser sig utskottet helt kunna godta.

Även i vissa andra motioner förekommer särskilda uttalanden och yrkanden beträffande den lokaliseringpolitiska målsättningen. Sålunda hemställs i motionerna I: 878 och II: 1089 att riksdagen skall ge till känna att lokaliseringspolitikens målsättning bör vara att öka även individernas valmöjligheter i fråga om bosättningsort. Detta syfte främjas givetvis på effektivaste sätt genom den målsättning, som utskottet ovan anslutit sig till. I motionerna I: 889 och II: 1078 betonas särskilt att lokaliseringpolitiken måste utformas så att icke den fria marknadshushållningen hindras eller konkurrensförutsättningarna snedvrides. Detta bör enligt utskottets mening vara en självklar målsättning. Även övriga motionsledes framförda synpunkter beträffande den lokaliseringpolitiska målsättningen torde kunna anses besvarade med vad utskottet i det föregående anfört.»

2) av herrar *Nils Theodor Larsson* och *Hansson* i Önnarp, vilka ansett att det stycke i utskottets yttrande som börjar på s. 17 med orden »Med lokaliseringpolitiken» och slutar på s. 18 med orden »bringas att upphöra» bort ersättas med ett avsnitt av följande lydelse:

»Med lokaliseringpolitiken står arbetsmarknadspolitik i nära samband.

Den avvägning, som departementschefen gjort mellan de båda åtgärdsområdena, kritiserar i motionerna I: 870 och II: 1079. Uttrycket i propositionen, att lokaliseringpolitiska åtgärder kan vara också samhällsekono-

miskt motiverade endast i orter där en rörlighetsstimulerande arbetsmarknadspolitik av olika skäl inte kan lösa sysselsättningsfrågorna, utvisar enligt motionärerna att departementschefen fäster väsentligt större vikt vid den rörlighetsstimulerande politiken än vid lokaliseringpolitiken.

Med inriktningen på ett så långt möjligt decentraliserat näringsliv och målsättningen på en lokaliseringspolitik, som kan skapa och upprätthålla ett nät av livskraftiga tätorter över hela landet, är det motionärernas uppfattning att en aktiv lokaliseringspolitik i första hand bör utnyttjas i de sysselsättningssvaga områdena. Först om och i den mån lokaliseringpolitiska åtgärder inte bedömes ekonomiskt möjliga för orten, bör rörlighetsstimulerande åtgärder tillgripas och då i första hand inriktas på rörlighet inom regionen.

Utskottet ansluter sig till den avvägning som motionärerna sålunda förordat. I sammanhanget finner utskottet även anledning erinra om den nyligen offentliggjorda undersökning, som visar, att endast omkring en tredjedel av de arbetstagare, som får arbetsmarknadsverkets starthjälp för platsbyte, är kvar på den anvisade arbetsplatsen efter ett år.»

3) av herrar *Nils Theodor Larsson* och *Hansson* i Önnarp, vilka ansett att det stycke på s. 18 i utskottets yttrande som börjar med orden »En särskild fråga» och slutar med orden »i denna fråga» bort ha följande lydelse:

»En särskild fråga — — — (= utskottet) — — — förbättra vägförbindelserna där. Med tanke på de aktuella lokaliseringpolitiska åtgärderna bör de i motionerna framförda synpunkterna vara värda visst beaktande.»

4) av herrar *Nils Theodor Larsson* och *Hansson* i Önnarp, vilka ansett att det stycke på s. 20 i utskottets yttrande som börjar med orden »Utskottet finner» och slutar med orden »en utvidgad lokaliseringspolitik» bort ha följande lydelse:

»Utskottet finner den i propositionen aviserade undersökningen av stadsområdenas tillväxtproblem angelägen. Såsom förordats i motionerna I: 870 och II: 1079 bör emellertid undersökningen få ett vidare syfte. Det bör vara möjligt att genom en sådan undersökning skapa en säkrare bild av vilken typ av näringslivslokalisering, som från såväl ekonomiska som miljöpolitiska synpunkter kan bedömas vara den lämpligaste för vårt land. I sammanhanget bör även mera exakt kunna bedömas hur rörlighetsstimulerande åtgärder och en aktiv lokaliseringspolitik samhällsekonomiskt förhåller sig till varandra. Den av motionärerna förordade undersökningen, som bör kunna tjäna till viss ledning för såväl lokaliseringpolitiken som arbetsmarknadspolitik, bör enligt utskottets mening komma till stånd så snart som möjligt. I övrigt vill utskottet hänvisa dels till vad utskottet tidigare anfört om de i propositionen föreslagna lokaliseringpolitiska åtgärdernas karaktär av försöksverksamhet, vars resultat kommer att följas av

de olika berörda instanserna, dels till vad i propositionen uttalas om en intensifierad forsknings- och utredningsverksamhet. På dessa grunder avstyrker utskottet det i motionerna I: 874 och II: 1082 väckta förslaget, att riksdagen nu skall hemställa om ytterligare utredning, syftande till en utvidgad lokaliseringspolitik.»

5) av herrar *Nils Theodor Larsson, Stefanson, Berglund, Hansson* i Önnarp och *Larsson* i Umeå, vilka ansett att det avsnitt på s. 22 i utskottets yttrande, som börjar med orden »En regional avgränsning» och slutar med orden »visar sig påkallade» bort ha följande lydelse:

»En regional avgränsning — — — (= utskottet) — — — gränsen skall justeras. Enligt utskottets mening är det angeläget, att de delar av landet som betecknas som norra stödområdet, blir föremål för en aktiv lokaliseringspolitik. Avgränsningen i propositionen medför emellertid att andra delar av landet, som enligt kommitténs för näringslivets lokalisering förslag skulle ha kommit i fråga för mera långtgående ekonomiska insatser, ställs utanför och endast i särskilda fall kan få del av ett företagsstöd. Det gäller främst de områden i östra Götaland, som under en följd av år haft betydande sysselsättningssvårigheter. Föreliggande prognoser pekar på minskande folkmängd för dessa områden. I överensstämmelse med vad som uttalats i flera motioner finner utskottet det därför nödvändigt, att det statliga ekonomiska stödet i lokaliseringssyfte inriktas på de sysselsättningssvaga områdena i östra Götaland enligt samma grunder som skall gälla för norra stödområdet. Förslag till geografisk avgränsning av ett sådant östligt stödområde bör skyndsamt upprättas, förslagsvis av det centrala lokaliseringsorganet efter samråd med de regionala instanserna.

Beträffande norra stödområdets gränser tillstyrker utskottet, att dessa nu fastställs i enlighet med departementschefens förslag. Utskottet, som tidigare betonat de nu föreslagna lokaliseringsåtgärdernas karaktär av försöksverksamhet, finner det emellertid naturligt, att man särskilt söker följa utvecklingstendenserna i de områden, som kommer att gränsa till stödområdena. Enligt utskottets mening bör Kungl. Maj:t under försöksperioden äga att företaga mindre förändringar av stödområdenas gränser i den mån sådana visar sig påkallade.»

6) av herrar *Nils Theodor Larsson* och *Hansson* i Önnarp, vilka ansett att det avsnitt på s. 23 i utskottets yttrande som börjar med orden »Mot detta angivande» och slutar med orden »motionärernas synpunkter befogade» bort ha följande lydelse:

»Propositionen innebär i nämnda avseende en betydande maktkoncentration till regeringen och dess organ, som skulle få avgöra den lokaliseringpolitiska inriktningen utan att riksdagen fått uttala sig om de närmare rikt-

linjerna för densamma. Den av utskottet förordade målsättningen, att lokaliseringpolitiken skall vara inriktad på att skapa och upprätthålla ett nät av livskraftiga tätorter över hela landet, ger dock en riktlinje för den lokaliseringpolitiska tillämpningen. Därutöver vill utskottet i överensstämmelse med vad som föreslagits i motionerna I: 870 och II: 1079 uttala, att samtliga kommunblockscentra och till karaktär och funktion motsvarande tätorter bör kunna komma i fråga som orter för det direkta ekonomiska stödet. Över huvud taget bör inte en företagare inom stödområdena förvägras det direkta ekonomiska stödet, såvida inte lokaliseringen till den valda orten uppenbarligen måste bedömas sakna de nödvändiga ekonomiska förutsättningar. Av största vikt är det vidare enligt utskottets mening att fördelningen av företagsstödet sker i överensstämmelse med den bedömning som företrädes av den regionala representationen. I överensstämmelse med vad som förordats i motionerna I: 870 och II: 1079 och i stort sett även i motionerna I: 878 och II: 1089 bör planeringsrådets bedömning av vilka orter eller områden, som skall komma i fråga för det statliga företagsstödet, tillmätas avgörande vikt.»

7) av herrar *Nils Theodor Larsson, Stefanson, Åkerlund, Risberg, Berglund, Regnéll, Hansson* i Önnarp och *Larsson* i Umeå, vilka ansett att det stycke på s. 24 i utskottets yttrande som börjar med orden »Utskottet är för sin del» och slutar med orden »härav föranledda förslag» bort ha följande lydelse:

»Både sociala och ekonomiska skäl talar med styrka för att ett särskilt stöd utgår till vissa regioner i Norrlands inland i syfte att i framtiden åstadkomma lämpliga stödorter för bebyggelsens serviceutrustning. Som framhålls i ett flertal motioner är det nödvändigt att Norrlands inland har erforderligt befolkningsunderlag för att omvårdnaden och utnyttjandet av våra naturtillgångar skall kunna upprätthållas. För den skull och av sociala skäl är det motiverat att glesbygdernas befolkning får tillgång till en väl utbyggd service. Utskottet vill för sin del tillstyrka att en särskild utredning kommer till stånd rörande stödet till det norrländska inlandets glesbygder.»

8) av herrar *Åkerlund, Risberg* och *Regnéll*, vilka ansett, att det stycke på s. 26 i utskottets yttrande som börjar med orden »Vid en jämförelse» och slutar med orden »yrkandet i motionerna I: 889 och II: 1078» bort ersättas med ett avsnitt av följande lydelse:

»Utskottet kan inte biträda förslaget om inrättande av en statlig lånefond för direkt långgivning. På denna punkt delar utskottet helt den mening, som framfördes i kommittén för näringslivets lokalisering av ledamoten Sten Källenius. I likhet med denne anser utskottet att lokaliseringstödet ej får bli fråga om långsiktig subventionspolitik. Endast företag som bedöms vara i längden ekonomiskt försvarbara skall sålunda erhålla stöd. En sund eko-

nomisk princip bör alltså vara att man bedömer att låntagaren skall kunna förränta och amortera sitt lån med överskott i rörelsen.

Den företagsekonomiska bedömningen av projekt, som skall komma i åtnjutande av lokaliseringspolitiska stödåtgärder, får central betydelse. Den sakkunskap som behövs för en sådan bedömning finns redan samlad hos våra kreditinstitut, inte minst genom deras vitt förgrenade kontorsnät och genom en ingående lokalkännedom. Det är — inte minst för de företag som kommer i åtnjutande av stödåtgärder — angeläget att utnyttja denna erfarenhet och expertis.

Kreditinstitutens företagsekonomiska bedömningar måste vara av grundläggande betydelse för de lokaliseringsbestämmande organens beslut om stödlån, eftersom dessa bedömningar klarlägger de risker samhället ikläder sig ur lokaliseringssynpunkt. Om åter långivning sker direkt från de lokaliseringsbestämmande organen, kan de lokaliseringspolitiska och de företagsekonomiska övervägandena komma att blandas på ett sätt, som gör det svårt att väga dessa bedömanden mot varandra. Riskerna förefaller då större att urvalet av låneprojekt icke sker enligt företagsmässigt riktiga förutsättningar.

Utskottet anser sålunda att stödlånen bör förmedlas av de ordinarie kreditinstituterna. Genom deras kreditprövning preciseras villkoren för ett risktagande utöver vad kreditgivaren kan eller — enligt villkoren för sin verksamhet — får lämna; man får ett besked om vad ett lokaliseringsbeslut kostar samhället. Själva beslutet om åtgärden fattas emellertid av lokaliseringsmyndigheterna. Kreditinstitutet styr sålunda inte förloppet. Den selektiva styrningen sker i stället genom lokaliseringsmyndigheterna.

Det framhålles i propositionen att man skulle få garanti för den berörda verksamheten endast genom att disponera en fond, som beträffande utnyttjandet är prioriterad vid inträffande kreditåtstramningar i samhället och med en kapitaltillgång relativt oberoende av årliga beslut. Därvidlag kan först framhållas, att en fond som är beroende av årliga anslag ej långsiktigt säkerställer tillgång på medel, eftersom varje års riksdag är obunden att fatta sina beslut.

Om svårigheter skulle uppstå att i kreditinstituterna placera statsgaranterade lokaliseringslån bör riksdagen kunna uttala sig till förmån för en prioritering av sådan långivning. En tänkbar väg vore att ge de statsgaranterade lånen en särställning vid beräkning av bankernas likviditetskvoter. En annan vore att öppna möjlighet till refinansiering i AP-fonderna. Vill riksdagen fastställa en prioritering i förevarande fall, kan densamma således enligt utskottets mening genomföras i form av kreditgaranti lika väl som genom en lånefond.

Utskottet anser att man genom att utforma garantisystemet på här angivet sätt kan nå samma effekt i lokaliseringsarbetet som genom en lånefond. Samtidigt får man ett administrativt enklare och därmed billigare förfarande.

På här angivna grunder avstyrker utskottet det i propositionen framlagda förslaget om inrättande av en statlig fond för lokaliseringssändamål och tillstyrker i stället att, såsom yrkas i motionerna I: 889 och II: 1078, under en femårsperiod från och med budgetåret 1965/66 statliga kreditgarantier intill ett belopp av 100 miljoner kronor per år ställes till förfogande i lokaliseringspolitiskt syfte.»

9) av herrar *Nils Theodor Larsson, Stefanson, Berglund, Hansson* i Önnarp och *Larsson* i Umeå, vilka ansett att det stycke på s. 26 i utskottets yttrande som börjar med orden »Att, såsom i motionerna» och slutar med orden »såvitt nu är i fråga, motionerna I: 870 och II: 1079 samt I: 878 och II: 1089» bort ha följande lydelse:

»Även om utskottet anser att lokaliseringsstödet i första hand bör utgå i form av statliga lån och bidrag, finner utskottet det motiverat att dessa stödformer kompletteras med ett kreditgarantisystem, så att utlåningen kan ges en större omfattning. Utskottet föreslår därför att under det första året av den femåriga försöksperioden statliga kreditgarantier medges inom en ram av 50 miljoner kronor.»

10)

a) av herrar *Nils Theodor Larsson* och *Hansson* i Önnarp, vilka ansett att det stycke på s. 26 i utskottets yttrande som börjar med orden »Den av departementschefen» och slutar med orden »kan utskottet inte tillstyrka» bort ha följande lydelse:

»Den av departementschefen förordade medelsramen för den femåriga försöksperioden är enligt utskottets mening icke tillfyllest. Det föreslagna anslaget till investeringsbidrag, 60 miljoner kronor per år, medger inte tillräckliga resurser för ett ekonomiskt verksamt stöd till den industriella utvecklingen både innanför stödområdesgränserna och på de orter i andra delar av landet, där särskilda stödåtgärder blir aktuella. Utskottet ansluter sig därför till det i motionerna I: 870 och II: 1079 väckta förslaget att till investeringsbidrag för det första verksamhetsåret skall anslås 100 miljoner kronor. Medelsbehovet för de därefter följande åren bör, såsom motionärerna förordat, avgöras senare på grundval av de erfarenheter som verksamheten ger.»

b) av herrar *Stefanson, Berglund* och *Larsson* i Umeå, vilka ansett att det stycke på s. 26 i utskottets yttrande som börjar med orden »Den av departementschefen» och slutar med orden »kan utskottet inte tillstyrka» bort ersättas med ett avsnitt av följande lydelse:

»Behov av lokaliseringsstöd föreligger enligt utskottets mening i icke ringa utsträckning även utanför norra stödområdet. Medelsanvisningen för lokaliseringsstödet bör anpassas med hänsyn härtill. Men även andra om-

ståndigheter, främst behovet av att de lokaliseringpolitiska åtgärderna blir tillräckligt omfattande, motiverar att medelsramen för investeringsbidraget det första budgetåret under försöksperioden beräknas till större belopp än det av Kungl. Maj:t angivna, 60 miljoner kronor. Utskottet förordar att medelsbehovet för investeringsbidraget för detta år beräknas till 75 miljoner kronor.

Det underlag som nu finnes tillgängligt för bedömning av den statliga lokaliseringfondens *totala* medelsbehov nästkommande budgetår, är synnerligen knapphändigt. Skulle det senare visa sig att behovet av de medel som nästa budgetår kan få en välplanerad och effektiv användning uppgår till större belopp, får medelsanvisningen givetvis anpassas därefter inom ramen för den avvägning som statsfinansiella och konjunkturpolitiska hänsyn kräver.»

11) av herr *Nils Theodor Larsson*, som ansett att det stycke på s. 27 i utskottets yttrande som börjar med orden »I likhet med departementschefen» och slutar med orden »norra stödområdet till godo» bort ha följande lydelse:

»I likhet med departementschefen — — — (= utskottet) — — — i det föregående angivna kravet. Utskottet tillstyrker förslaget att här ifrågasvarande stöd skall kunna utgå även i sydöstra Götaland.»

12) av herrar *Stefanson, Berglund och Larsson* i Umeå, vilka ansett att det stycke på s. 31 i utskottets yttrande, som börjar med orden »Vissa taxefrågor» och slutar med orden »i motionerna framförda förslagen» bort ha följande lydelse:

»Vissa taxefrågor inom kommunikationsområdet har berörts i några motioner. Utskottet vill tillstyrka det i motionerna I: 878 och II: 1089 framställda yrkandet angående gemensamma zontaxor för buss och tåg, men anser sig inte kunna biträda det i motionen II: 1094 framlagda förslaget om en utredning angående omläggning av statens järnvägars godstransporttaxor.»

13) av herr *Nils Theodor Larsson*, som ansett att det stycke på s. 31 i utskottets yttrande som börjar med orden »Utskottet vill också» och slutar med orden »Öland och fastlandet» bort ha följande lydelse:

»I motionerna I: 877 och II: 1076 riktas uppmärksamheten på fraktkostnadernas negativa verkningar på förutsättningarna för lokalisering på Öland. I avvaktan på att den planerade bron mellan Öland och fastlandet blir färdigställd borde det enligt motionärernas uppfattning vara skäligt att staten lämnade ekonomiskt stöd för att nedsätta kostnaderna för godstransporter mellan Öland och fastlandet. Utskottet instämmer häri och tillstyrker således motionärernas förslag att riksdagen hos Kungl. Maj:t skall be-

gära skyndsam prövning och förslag beträffande ett sådant statligt stöd.»

14) av herrar *Nils Theodor Larsson* och *Hansson* i Önnarp, vilka ansett att det avsnitt på s. 32 i utskottets yttrande som börjar med orden »Utskottet instämmer i» och slutar med orden »i lokaliseringspolitiskt syfte» bort ha följande lydelse:

»Det statliga kreditstödet genom kommerskollegium och företagareföreningarna bör enligt utskottets mening främst utgöra ett komplement — — — (= utskottet) — — — ett lokaliseringspolitiskt medel.

Utskottet kan icke ansluta sig till propositionens förslag att investeringsfondernas användning i lokaliseringspolitiskt syfte nu skall upphöra. Det utnyttjande av investeringsfonderna i sådant syfte som för närvarande är möjligt har inte minst för Norrlands del haft stor betydelse. I avvaktan på resultatet av en utredning rörande möjligheterna att i lokaliseringsbefrämjande syfte medgiva företag vissa skattelättnader bör investeringsfonderna enligt utskottets mening liksom hittills få användas i det angivna syftet. Utskottet tillstyrker därför det i motionerna I: 870 och II: 1079 gjorda yrkandet därom.»

15) av herrar *Nils Theodor Larsson*, *Stefanson*, *Akerlund*, *Risberg*, *Berglund*, *Regnéll*, *Hansson* i Önnarp och *Larsson* i Umeå, vilka ansett

dels att det stycke på s. 33 i utskottets yttrande som börjar med orden »Såsom utskottet understrukit» och slutar med orden »ett lokaliseringspolitiskt medel» bort ha följande lydelse:

»Utskottet anser att rätt till en snabbare initialavskrivning av industribyggnader för företag inom stödområdet skulle kunna utgöra ett verksamt komplement till andra stödåtgärder. En skattelättnad i denna form torde kunna stimulera redan etablerade och välkonsoliderade företag i Syd- och Mellansverige att förlägga filialer och dotterföretag inom stödområde. Utskottet, som finner en beskattningsreform i lokaliseringspolitiskt syfte angelägen, anser det önskvärt att genom Kungl. Maj:ts försorg en utredning därom kommer till stånd och att förslag i ämnet därefter förelägges riksdagen.»;

dels att — under förutsättning härav — i utskottets hemställda motionerna I: 884 och II: 1096 bort upptagas bland de under B. förtecknade motionerna samt motionen II: 1084 bland de under C. förtecknade motionerna.

16) av herrar *Akerlund*, *Risberg* och *Regnéll*, vilka ansett

dels att det stycke på s. 33 i utskottets yttrande, som börjar med orden »Frågan om en utjämning» och slutar med orden »av berörda intressenter» bort ha följande lydelse:

»Frågan om en utjämning — — — (= utskottet) — — — för hela riket enhetlig skattesats. Utskottet vill erinra om departementschefens uttalande,

att om det kan påvisas företagsekonomiska skäl för en utjämning av drivmedelspriserna, initiativ härtill torde komma att tagas av berörda intressenter. Utskottet finner det likväl rimligt att, såsom föreslagits i motionerna I: 889 och II: 1078, möjligheten att åstadkomma en differentiering av den särskilda bensinskatten upptages till övervägande i samband med en kommande reformering av företagsbeskattningen.»;

dels att — under förutsättning härav — motionen II: 1093 bort i utskottets hemställan upptagas bland de under B. förtecknade motionerna.

17) av herrar *Stefanson, Åkerlund, Risberg, Berglund, Regnell* och *Larsson* i Umeå, vilka ansett att det stycke på s. 36 i utskottets yttrande som börjar med orden »I motionerna I: 878» och slutar med orden »vad departementschefen anför» bort ha följande lydelse:

»I motionerna I: 878 och II: 1089 samt I: 889 och II: 1078 har förslaget om en lokaliseringsdelegation inom arbetsmarknadsstyrelsen upptagits. I de förstnämnda motionerna anföres som motivering att det för uppnående av avsedd effekt med stödverksamheten krävs att arbetsmarknadsstyrelsen vid beredning av stödärendena har möjlighet att utnyttja den sakkunskap och erfarenhet i tekniska, ekonomiska och finansiella frågor, som finns representerad inom näringslivet, i kommunerna och inom kommerskollegium, vilket organ tidigare handlagt frågor rörande lån till industri och hantverk. Motionärerna framhåller också att den sakkunskap som representerar arbetstagare och kreditväsende besitter bör utnyttjas. Utskottet finner det angeläget att man tillser att det centrala organ, som har att handlägga ärenden rörande bidrag, lån och lånegarantier, redan i inledningsskedet ges en sammansättning med representation från de olika områden som ovan nämnts. Utskottet tillstyrker därför motionerna I: 878 och II: 1089 samt I: 889 och II: 1078 i vad de avser inrättande av en central lokaliseringsdelegation som i arbetsmarknadsstyrelsens ställe skall handha ärenden rörande bidrag, lån och lånegarantier».

18) av fru *Hörnlund*

beträffande vad utskottet anfört och hemställt i fråga om det i motionerna I: 874 och II: 1082 gjorda yrkandet.

19) av herrar *Stefanson, Berglund* och *Larsson* i Umeå

med avseende på vad som anförts i det stycke på s. 34 i utskottets yttrande som börjar med orden »I propositionen avvisas» och slutar med orden »icke är aktuellt».

Särskilt yttrande

av herrar *Stefanson, Berglund* och *Larsson* i Umeå, vilka anfört:

Vi instämmer i uppfattningen att lokaliseringpolitiken står i nära samband med arbetsmarknadspolitiken. Så länge det i vårt land å ena sidan finns områden med starkt expanderande näringsliv vars arbetskraftsbehov inte kan tillgodoses av den lokala arbetsmarknaden och å andra sidan områden med friställd arbetskraft orsakat av strukturförändringar i näringslivet måste såväl av nationalekonomiska skäl som rent mänskliga rörlighetsfrämjande medel sättas in för att utnyttja våra arbetskraftsresurser och bereda den enskilde arbete. Å andra sidan bör det i större utsträckning än hittills vara möjligt att tillvarata våra arbetskraftsresurser genom att stimulera utbyggnad och nyetablering av företag i utflyttnings- och arbetslöshetsområden. Genom en kombination av arbetsmarknadspolitiska och lokaliseringspolitiska åtgärder bör det också vara möjligt att åstadkomma en expansiv utveckling i områden där eljest nu pågående utflyttning skulle fortsätta i accelererande takt. En aktiv lokaliseringspolitik ger därmed även människorna större valmöjligheter i fråga om arbete och bostadsort.

Vi vill i detta sammanhang något beröra vad departementschefen skriver om att en lämplig framgångslinje vid den fortsatta lokaliseringsplaneringen bör vara att välja orter för stödet bland kommunblockcentra. Vi vill erinra om att kommunblocken i Norrland är geografiskt mycket stora och ofta inrymmer flera tätorter, vars service på grund av avståndet till centralorten är av stor betydelse för befolkningen. Dessa tätorter får större möjligheter att tillhandahålla befolkningen en hygglig service om de kan bli förläggningssorter för mindre eller medelstora industrier. Företagen som väljer sådana lokaliseringssorter bör icke av den anledningen gå miste om lokaliseringstöd.

Vi vill här understryka det som i motionerna I: 878 och II: 1089 framhålls beträffande följdinvesteringarna i olika lokaliseringssorter. Om en industri förlägges till ett A-centrum måste man i allmänhet räkna med en ökning av bostadsefterfrågan som står i nära relation till antalet anställda i det nya företaget. Förlägges däremot en mindre industri till en satellittätort, kan i många fall arbetskraften rekryteras från den kringliggande bygden. En stor del av arbetsstyrkan behöver inte ny bostad emedan de anställda kan pendla mellan arbetsplatsen och den bostad de redan har. Härigenom blir följdinvesteringarna mindre och uttunnningen av landsbygden i tätortens omgivning motverkas. Detta talar också enligt vår mening för att lokaliseringsorganen inte bör göra några svårigheter när företagen väljer lokaliseringssort utanför de större tätorterna. Över huvud taget bör företagarnas egen bedömning tillmätas avgörande betydelse.

Vi vill betona att den lokaliseringspolitiska stödverksamheten har angeläga uppgifter även på orter utanför stödområdet, vilka har ett alltför

ensidigt näringsliv eller drabbas av industrinedläggelse. I motionerna I: 878 och II: 1089 har med rätta hävdats att mera bestämda kriterier bör åstadkommas för urval av sådana orter utanför stödområdet som skall få del av stödet. Ett sådant kriterium, som vi vill fästa vikt vid, är undersysselsättning för kvinnor.